

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Expresivita v překladech děl Andreje Skubice

Sylvie Palašová

Bakalářská práce

2015

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Sylvie Palašová**
Osobní číslo: **H11679**
Studijní program: **B7310 Filologie**
Studijní obory: **Historie (dvouoborové)**
Slavistická studia zemí Evropské unie (dvouoborové):
Slovinština
Název tématu: **Expresivita v překladech děl Andreje Skubice**
Zadávací katedra: **Katedra literární kultury a slavistiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Autorka práce se pokusí o rozbor vybraných prozaických děl Andreje Skubice z pohledu přístupu k využití jazykové expresivity. následně pak provede porovnání Skubicových děl s jejich českým překladem právě v oblasti využití expresivity, jednotlivých stylistických prostředků a jejich vzájemné porovnatelnosti.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BEČKA, Josef. Česká stylistika. Academia. Praha, 1992. LEVÝ, Jiří. Umění překladu. Praha, 2012. MŽOURKOVÁ, Hana. Interdialekty a slang v překladu (Nad překladem románu A. Skubice Fužinské blues). Banská Bystrica 2007. NEDVĚDOVÁ, Milada a kol. Obecná čeština v překladu. SGALL, Petr - HRONEK, Jiří. Čeština bez příkras. Praha 1992. SKUBIC, Andrej. Hořký med. Duha Press, Blansko 2009. SKUBIC, Andrej. Fužinské blues. Větrné mlýny, Brno 2004. ŠNYTOVÁ, Jana. Expresivita originálu a překladu při překládání slovinské literatury do češtiny. ZIMA, Jaroslav. Expresivita slova v současné češtině. Rozpravy Čs. akademie věd, řada společenských věd, roč. 71, seš. 16, Praha 1961. ZUPAN SOSIČ, Alojzija. Robovi mreže, robovi jaza. Sodobni slovenski roman. Študentska založba Litera. Maribor, 2006.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Aleš Kozár, Ph.D.

Katedra literární kultury a slavistiky

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2015**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Ivo Říha, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2014

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 1. 6. 2015

Sylvie Palašová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu práce panu Mgr. Aleši Kozárovi, Ph.D. za pomoc při hledání odborné literatury, za rady při psaní práce a za zapůjčení knih.

Anotace

Tato práce se zabývá porovnáním originálu a překladu díla Fužinské blues Andreje Skubice z pohledu expresivity. Zaměřuje se také na dělení expresivity. Pozornost je věnována i rozvrstvení češtiny a útvarům, které použil překladatel v překladu. V poslední části práce je autor zařazen do kontextu slovinské literatury.

Klíčová slova

expresivita, Skubic Andrej, porovnání, Fužinské blues

Title

Expressivity in Translations of Andrej Skubic's works

Annotation

The work deals with comparison of original and translation of work Fužine blues by Andrej Skubic from the perspective of expressivity. It focuses on division of expressivity. The attention is also paid to stratification of the Czech and varieties used by the translator in the translation. In the last part of the work the author is classified into the context of Slovenian literature.

Keywords

expressivity, Skubic Andrej, comparison, Fužine blues

Obsah

Úvod	1
1 Expresivita v jazykovém projevu	2
1.1 Expresivita obecně	2
1.2 Dělení expresivity	2
1.2.1 Expresivita inherentní	3
1.2.2 Expresivita adherentní	11
1.2.3 Expresivita kontextová	18
2 Překlad z pohledu expresivity	22
2.1 Možnosti, problémy a postupy při převodu	22
2.2 Obecná čeština a interdialekt	25
2.3 Slang	27
2.4 Překlad dialektů	28
2.5 Překlad románu Fužinské blues	28
3 Expresivita v překladu díla Fužinské blues	31
3.1 Inherentní expresivita	31
3.1.1 Expresivita hláskového skladu slova	31
3.1.2 Expresivita daná příponami slova	31
3.1.3 Expresivita slov hybridních	32
3.1.4 Expresivita vznikající významovou změnou slovotvorného typu	32
3.1.5 Expresivita substantivních deminutiv	32
3.1.6 Expresivita citoslovcí a výrazů onomatopoických	33
3.2 Adherentní expresivita	33
3.2.1 Expresivita vznikající přesuny pojmenování uvnitř oblasti jevů lidského života	33
3.2.2 Expresivita vznikající pojmenováním skutečnosti z oblasti lidského života výrazy z okruhu života živočišného	34
3.2.3 Expresivita vznikající přesunem pojmenování z oblasti zvířat, rostlin a přírodních jevů do jiných oblastí	36
3.2.4 Expresivní záměny pojmenování mezi oblastí neživé hmoty a oblastí lidského života	36

3.3	Expresivita kontextová	38
3.3.1	Vyjadřování obrazné	38
3.3.2	Interference lexikálních prvků různých stylistických vrstev	38
3.3.3	Transpozice mezi jednotlivými oblastmi pojmenování	38
3.3.4	Cizojazyčné prvky	38
4	Porovnání expresivity překladu a originálu	40
5	Skubicovo dílo v kontextu současné slovinské literatury	48
5.1	Andrej E. Skubic	48
5.2	Slovinský román v devadesátých letech 20. století	48
5.3	Andrej E. Skubic, zařazení a homoerotika	49
	Závěr	51
	Resumé	52
	Seznam tabulek	54
	Seznam použité literatury	55
	Seznam tištěné literatury	55
	Seznam internetových zdrojů	56

Úvod

Hlavním cílem této práce je porovnat originál s překladem z pohledu expresivity.

V první části práce se zabývám expresivitou obecně. Vycházím převážně z díla *Expresivita slova v současné češtině* od Jaroslava Zimy, doplňuji ji myšlenkami Josefa Bečky z díla *Česká stylistika* a vzájemně se snažím porovnat jejich pohled na expresivitu a její dělení.

V další kapitole, která je pro tuto práci zásadní, se nejprve snažím nastínit, jaké možnosti a postupy má překladatel při převodu expresivity a s jakými se potýká potížemi. Dále krátce naznačím jazykovou situaci češtiny s ohledem na útvary, které využil překladatel v knize, kterou budu rozebírat. Zmiňuji se i o slovinských variantách jazyka.

Další již praktická část vychází ze zúročených poznatků první části práce. K analýze jsem si vybrala román *Fužinski bluz*, v překladu *Fužinské blues* hlavně proto, že mě zaujal svým širokým jazykovým rozvrstvením. Snažím se přehledně doložit samotný výskyt expresivity přesně podle dělení Zimy, se kterým budu dále pracovat. V tomto oddílu mi pomůže převážně *Spisovný slovník jazyka českého*, *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* a *Slovník nespisovné češtiny*.

Čtvrtá část práce je věnovaná samotnému porovnání originálu a překladu. Vycházím z předchozí části práce, která má za úkol doložení expresivity. Cílem v této kapitole je zjistit, co se s expresivitou v překladu děje, jak ji překlad ovlivňuje. I přestože se expresivita vyskytuje v různých jazykových rovinách, v práci jsem se rozhodla hlavně pro analýzu lexika. V této části se primárně opírám o výklady ze slovníků. K českému překladu využiji mimo jiné i *Velký slovník hantecu. Hantecko-český, česko-hantecový*, slovinskou část budu opírat o *Slovar slovenskega knjižnega jezika*.

V poslední kapitole se budu krátce věnovat samotnému autorovi. Podám o něm základní informace a budu se ho snažit zařadit do kontextu slovinské literatury. Vycházím z děl literární historičky Aloizije Zupan Sosič, která se tématem zabývá.

1 Expresivita v jazykovém projevu

1.1 Expresivita obecně

Podle Zimy expresivita není pouze jevem, který zasahuje do lexikologie, ale lze ho nalézt v oblasti tvorby slov, tvarosloví, výrazně se projevuje ve zvukové stavbě jazyka a je potřebným prvkem jeho mluvené podoby. Dále také uvádí, že expresivní pojem se pozná tak, že vyjadřuje kromě nociónálních prvků i osobní citový vztah k vyjadřované skutečnosti.¹

Bečka vedle toho ve své práci podobně uvádí, že expresivita dává větší důraz na působení slova. Expresivitu dělí na citovou neboli emociální, apelovou neboli výzovou, zvukovou a výrazovou.²

Expresivita se projevuje v psaném, ale i mluveném jazyku, a to zejména ve spontánní mluvené řeči v běžné všední situaci denního a společenského života. Právě v mluveném projevu se vyskytuje snaha o vytváření nových expresivních významů slov a méně také dochází k tvorbě nových slov. Hlavním cílem mluvčího, používajícího expresivní výrazy místo neutrálních, je upoutat a udržet pozornost posluchače. Častým užíváním expresivních výrazů je možné, že se jejich expresivita setře. V tomto případě vznikají slova nová, která jsou nově expresivně výrazná. Stejně tak v moderní prozaické literatuře díky pronikání prvků mluveného jazyka do uměleckého jazyka díla vznikají nové slovní výrazy. Podobně jako je cílem mluvčího, je i cílem autora, který také vytváří nové výrazy, upoutat pozornost čtenáře a zvýšit jeho vnímavost. V oblasti vývoje expresivity slova je důležité, že vedle stabilizovaných expresivních výrazů a aktualizovaných expresivních výrazů existují i expresivní výrazy, které stojí na pomezí předchozích dvou.³

1.2 Dělení expresivity

Ve své práci budu vycházet ze dvou zdrojů, primárně budu používat rozdělení expresivity podle Jaroslava Zimy a případně doplním informace jiných tvrzení v dělení podle Josefa Bečky.

Zima dělí expresivitu na tři základní typy, které dále rozvádí do dalších podtypů. První typ základní slovní expresivity, který lze běžně rozpoznat bez kontextu, je označen jako inherentní expresivita. Expresivnost ve slově v tomto případě nelze oddělit a stává se pevnou součástí významu. Často jsou expresivní slova rozpoznatelná pro svou hláskovou a

¹ ZIMA, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině*. Rozpravy Čs. akademie věd, řada společenských věd, roč. 71, seš. 16, Praha 1961, s. 5.

² BEČKA, Josef. *Česká stylistika*. Academia, Praha 1992, ISBN 80-200-0020-8, s. 57-58.

³ ZIMA, 1961, s. 9–10.

slovotvorbou podobu. (např. *hulit, kruťák, pikantnůstka, všecinko, každičky* apod.). Druhým typem autor určuje expresivitu adherentní. Do této skupiny patří všechna slova, která na rozdíl od výrazů prvního typu nejsou expresivní sama o sobě, ale mohou se v jiném kontextu expresivními stát. Tímto způsobem vedle základních slov, která mají věcný význam, mohou vznikat slova s významem expresivním. (např. *robotu = těžká práce, otukávat něco = předběžně zjišťovat* apod.). Adherentní typ expresivity lze tedy rozpoznat pouze z kontextu, nikoliv bez kontextu a pouze v základním významu, jako tomu je u prvního případu. Zima dále upozorňuje, že se například v inherentní expresivitě mohou vyskytnout slova, která jsou ve svém základním významu expresivní a mohou se stát v druhém významu intelektuálními (např. *listnáč*). Třetím typem, který náleží do stylistiky a nespadá jako expresivita inherentní a adherentní do oblasti lexikologie, je expresivita kontextová. Expresivním se slovo v tomto případě stává, pokud je zasazeno do významově odlišného okolí. Slovo tedy v oblasti kontextové expresivity nemění svůj význam. Je zde nastíněn příklad na románu *Bylo nás pět*, kde se v mluvené řeči dítěte vyskytuje slovo *praviti*, které působí knižním dojmem, a tudíž se nehodí do běžné mluvy dítěte.⁴

Jak již bylo zmíněno, v rozlišení expresivity slova Bečka určuje čtyři typy, kterými jsou expresivita citová, apelová, zvuková a výrazová. Vysvětluje, že citově expresivní slova jsou taková, ze kterých je patrný citový vztah ke sdělované skutečnosti nebo adresátovi. Apelově expresivní jsou výrazy, kterými je vyjádřen volní vztah ke skutečnosti. Výrazová expresivita slova se vyznačuje tak, že se užije neobvyklého nebo nápadného jazykového prostředku. Zvukově expresivní slova můžeme rozpoznat, pokud jsou zvukově názorná neboli onomatopoická nebo zvukově nápadná.⁵

1.2.1 Expresivita inherentní

Expresivita inherentního typu se vyznačuje tím, že je stálou součástí významu a nemění se jeho změnou. Tvoří ji velká část existujících expresivních výrazů. Tento první typ expresivity obsahuje velké množství rozdělení podle lexikálních jednotek, kterým se budu podrobněji věnovat v následujících podkapitolách.⁶

1.2.1.1 Expresivita hláskového skladu slova

Expresivitu výrazu lze určit z jeho hláskového skladu, a to v první řadě z hláskové podoby jejich základu (např. *fňukat, cmrndat, hulit*). Co se týče fonologické stavby jazyka,

⁴ Tamtéž, s. 10-11.

⁵ BEČKA, 1992, s. 18.

⁶ ZIMA, 1961, s. 12.

Vilém Mathesius⁷, o kterém se Zima zmiňuje, tvrdí, že slova, která označují intelektuální skutečnost, neobsahují palatální souhlásky ve spojení se samohláskami *u*, *o*, *a*, a s dvojhláskou *ou*, taktéž zde neexistuje spojení velárních souhlásek se samohláskou *e*. Tato spojení se ale mohou vyskytnout ve výrazech expresivity citové a zvukové. Více je můžeme nalézt u souhlásek palatálních (*hňup*, *ňouma*) a méně u souhlásek velárních (*chechtat se*, *ochechule*). Do této skupiny řadí Zima podle Igora Němce⁸ hláskovou skupinu *-ajs/-ajz-*. Z toho mohou být: a) přejatá cizí slova, kde je tato hlásková skupina součástí cizího celku slova (např. *šlajsna*, *šmajznout*), b) domácí i cizí slova, u kterých se tato skupina rozšířila z původní skupiny *-as-* (*trpaslík – trpajzlík*) nebo koncovkou *-aj* (*maglajz*), c) slova, kde tato skupina nahradila slovní kořen *-iz-* (*zblíznout – zblajznout*), d) slova, kde tato skupina zastoupila neexpresivní koncovku (*hergot – hernajz*), e) slova, která vznikla po připojení této skupiny k původnímu slovu (*čuba-čubajzna*). Dále prostřednictvím Josefa Janka⁹ upozorňuje na expresivitu u souhláskových skupin, které začínají na *cv-* a *čv-* (např. *cvachat – čvachtat*). Tento druh expresivity často s expresivní příponou tvoří celek expresivity slova. (např. u slov *tlust'och* a *mlad'och* se expresivita projevuje příponou *-och*, ale i změnou *t* na *ť*, *d* na *d'* před zadní samohláskou *o* ze základních slov *mladý* a *tlustý*.¹⁰

1.2.1.2 *Expresivita daná příponami slova*

Tuto skupinu výrazů, jenž je tvořena příponami, považuje Zima za nejpočetnější v oblasti inherentní expresivity. Tato expresivní slova jsou svým tvarem nebo významem jasně rozpoznatelná od neutrálně zabarveného základního slova (např. *vrabec – vrabčisko*, *drobný – drobouninký*). Přípony mohou mít podobu deminutivní nebo augmentativní v oblasti kvantitativní nebo mohou být pejorativního či meliorativního nádechu po stránce kvalitativní. Často splývá augmentativnost s pejorativností a deminutivnost s meliorativností. I zde obecně platí, že intenzita expresivity daná příponou se stírá tím více, jak často je používána.¹¹

S ohledem na intenzitu se k tématu podobně vyjadřuje Bečka, který píše, že intenzitu, v jeho případě pojmenování, tvoří i prostředky slovotvorné – předpony a přípony. Uvádí zde příklady: *dům-domek-domeček*, *malý*, *maličký*, *modrý-modravý*.¹²

⁷ MATHESIUS, Vilém. O výrazové platnosti některých českých skupin hláskových. In *Čeština a obecný jazykozpyt*. Praha 1947, s. 87-90.

⁸ NĚMEC, Igor. Citově zabarvené výrazy s hláskovou skupinou *-ajs,-ajz-*. In *Naše řeč* 1960, č. 43, s. 18-26.

⁹ JANKO, Josef. Poznámky a příspěvky k českému slovníku etymologickému. In *Časopis pro moderní filologii* 18, 1932, s. 138-146.

¹⁰ ZIMA, 1961, s. 13-14.

¹¹ Tamtéž, s. 14-15.

¹² BEČKA, 1992, s. 107.

Tento typ expresivity můžeme hledat u substantiv, adjektiv, příslovcí, sloves, číslovky *všecek* a některých zájmen. U adjektiv existuje mnoho různých druhů deminutivních přípon (např. od základního slova *malý* vytvoříme *maličký*, *malinkatý*, *maloulinký*). Expresivitu výrazu můžeme také vytvořit příponami augmentativními (od základního slova *dlouhý* vytvoříme *dlouhánský*, *dlouhanácký*). V obou případech lze najít i částečnou reduplikaci (*malilíčkový*, *dlouhananánský*). Některá slova, která mají deminutivní příponu frekvenčně hodně používanou, svou expresivitu často ztrácí (např. *maličký*). Na druhé straně slova s příponami, které se nepoužívají tak často, například reduplikovanými, si svou expresivitu drží. Slovesa s deminutivní příponou se užívají většinou ve spojení s dětmi (*hajánkovat*). Dochází zde tedy pouze ke změně kvalitativní, nikoliv kvantitativní jako u adjektiv, kde se například slovo *malinký* jeví jako skutečné zdrobnění.¹³

Zima dále dělí kapitolu expresivity danou příponami na přípony u substantiv z pohledu rodu.

U substantiv maskulin expresivita, která je nejrozsáhlejší z následujících typů, vychází z přípon u jmen nositelů vlastností odvozených od adjektiv. Většinou tato slova získávají rys negativních vlastností. Přípony, které vytváří expresivní výraz, jsou: **-ák** – u jmen nositelů odvozených od adjektiv. V tomto případě si lze povšimnout střídání souhlásek $t - t'$, $d - d'$, $n - ň$ (*drsň - drsňák*). Do skupiny počítáme i slova slangová, odvozená od nesklonných adjektiv cizího původu – patří sem slova slangová, lidová i vulgární (*fešák*, *štramák*, *švorcák*). Substantiva vznikají také z adjektiv s příponou *-ový* (*litrový - litrák*), s příponou *-ský* (*uherský - uherák*), *-ovský* (*mistrovský - mistrák*), *-ený, -ěný* (*měděný - měděňák*), *-ný* (*hnojný - hnoják*), *-ní* (*přespolní - přespolňák*), *-ovní* (*sportovní - sporták*), *-atý* (*pačesatý - pačesák*), *-avý* (*krvavý - krvák*), z adjektiv přivlastňovacích s příponou *-í* (*dobyččí - dobytčák*), z adjektiv dějových s příponou *-ný* (*blahobytný - blahobyťák*), *-ní* (*průchodní - průchodák*), *-ivý* (*všivý - všivák*). U jmen nositelů negativních vlastností zde nacházíme přípony **-áč** (*naháč, hrbáč*) a **-ec** (*ožralec, tupec*). Přípona **-ek** je odvozena od adjektiv dějových, kde se v základním tvaru počítá s trpným přičestím na *-n* (*pokakávající - pokakán - pokakánek*). U přípony **-och** (**-ouch**) se střídá $t - t'$, $d - d'$ před *o* (*tlustý - tlust'och, mladý - mlad'och*). Přípona **-ouš** je expresivní, pokud označuje osoby (*drahouš*). U přípony **-oušek** lze tvořit výraz přímo ze základního slova a ne přes příponu *-ouš* (*holoušek*). Příponu **-as** nalezneme u slov vytvořených od adjektiv (střídání $t - t'$, $d - d'$, $n - ň$), (*mlad'as*) a od substantiv (*džentlas*). Dále sem patří přípona **-an**, kde se jméno odvozuje od adjektiv (*suchý - suchan*) nebo od

¹³ ZIMA, 1961, s. 15.

substantiv (*nos – nosan*), přípona **-án** (*slepán*), **-oun** (*slepý – slepoun*) – vzniká i od sloves nedokonavých (*bifloun*), **-our** (*dědour, kaňour*), **-ous** většinou v lidové řeči a nářečí (*divous, mrňous*). Zahrnuta je zde i přípona **-a, -ta, -ka**, u jmen, která se odvozují od adjektiv, substantiv označující činitele děje a ostatních z mluveného jazyka (*popleta*). U slova *ňouma* nalezneme jak expresivitu danou hláskového skladu slova, tak expresivitu danou příponou. U slov vulgárních je expresivita pevně daná (*posera*). Zima sem zahrnuje i slova s příponou **-da** (např. familiárně *strejda*). Spadá sem přípona **-out** u slov odvozených od jmen a sloves (*žrout, mrzout*), **-era, -ěra, -ura, -ula** v lidovém jazyku, spontánní mluvené řeči (*trumbera, trunděra, dědura, dědula*).¹⁴

Zima na příkladech dokazuje, že ne všechny výrazy zasahují pouze do oblasti inherentní expresivity. U slov odvozených od sloves (*brečoun, chrchloun*), kdy tato slovesa nejsou expresivní v samotném základním významu slova, nýbrž expresivitu získávají až změnou v novém významu a od něj se poté odvodí podstatné jméno s příponou **-oun**, můžeme pozorovat expresivitu adherentní, o které ještě bude řeč. Některá substantiva končící na **-l** jsou odvozena od sloves, která jsou sama expresivní díky hláskovému skladu slova (*fňukat – fňukal*). Pokud jsou podstatná jména odvozena od sloves, která nejsou v základním významu expresivní a jsou expresivní jen v některých významech, jde opět o adherentní expresivitu. Jasně viditelné je to na příkladu slovesa *kuňkat*, které znamená vydávat kuňkavý zvuk i kňouravě mluvit (expresivní). Odvozené slovo *kuňkal* souvisí pouze s druhým příkladem.¹⁵

Expresivita daná příponami u substantiv feminin se vyskytuje mnohem méně. Tvoří ji přípona **-na** u podstatných jmen označující činitele děje v ženském rodě (*šklebit se – šklebivá – šklebna*). Patří sem *štěkna*, i když právě ta ve druhém významu odpovídá expresivitě adherentní. Dále je zde uvedena přípona **-anda**, která odvozuje ze sloves substantiva slovesná v obecném jazyku, argotu a slangu (*šeptanda, čumenda*), ojediněle přípona **-inda** (*pacifinda*), **-enda** (*treperenda*), **-izna**, která slovu dává pejorativní nádech (*babizna*), **-ajzna** v slangu a vulgaritě (*šťabajzna, tlamajzna*) a konečně **-ule**, která se vyskytuje málo (*štěkule – hádává žena*).¹⁶

V nejmenším počtu se vyskytuje expresivita daná příponami u substantiv neuter (kromě deminutiv). Vzhledem k tomu, že expresivita u neuter vychází hlavně ze zdrobňování výrazu, augmentativnost zde najdeme minimálně. Jedinou příponou je zde **-isko**, která

¹⁴ ZIMA, 1961, s. 15-19.

¹⁵ Tamtéž, s. 19-20.

¹⁶ Tamtéž, s. 20-21.

pochází původem z Moravy. V tomto typu je často patrná změna rodu (bába – *babisko*, chlap – *chlapisko*). U často používaných výrazů se expresivita slova stírá (*čertisko*).¹⁷

1.2.1.3 *Expresivita slov hybridních*

V této speciální skupině se vyskytují slova, která jsou tvořena domácím základem slova a přebíráním přípony cizího jazyka. Základ tak může být lidový až vulgární. Takto vytvořená slova mají přípony: **-ista** (*kopálista, švandista*), **-ant** (*pracant, hrubant*), **-átor** (*synátor, vědátor*), **-ián** (*hrubián*), **-ius** (*milius*).¹⁸

1.2.1.4 *Expresivita daná změnou neživotnosti v životnost*

Změna z neživotnosti na životnost probíhá u substantiv zakončených na **-ina**. Vladimír Šmilauer¹⁹, na kterého Zima odkazuje, zaznamenává, že tato slova jsou většinou negativního charakteru. Lze jimi vyjádřit nelibost, nechuť nebo odpor. U některých vytvořená substantiva označují destruktivní děje (*připálenina, trhlina, zdechlina*), chorá místa na lidském těle (*opuchlina*), i probíhající děje (*dřina*). Expresivita v této skupině může vycházet i ze změn rodu (*umazanina* – umazaný člověk). U rodu středního s příponami **-dlo** a **-lo** se také mění kategorie z neživotnosti na životnost (*zlobidlo, třeštidlo*).²⁰

1.2.1.5 *Expresivita vznikající významovou změnou slovtvorného typu*

Pokud se význam slova změní přidáním přípony (např. **-árna**), která se používá jednoznačně u obecných jmen místních (čekárna, posluchárna), k vytvoření slova významově jiného, označujícího projevy vlastností, vzniká zde expresivita tohoto typu. Tento druh expresivity nacházíme na prvním místě u slov vulgárních (*čuňárna, sviňárna, všivárna*). Pejorativně můžeme nazvat místo např. *chlebárnou* (ústa), *ulejvárnou*.²¹

1.2.1.6 *Expresivita působená reduplikací*

Abychom dosáhli expresivity výrazu, používáme částečnou reduplikaci buď v příponách adjektiv – u deminutiv např. *maliličkový, malouninký*, u augmentativních výrazů např. *dlouhanánský*, nebo v předponách *pra-* *pře-* např. u slov *prapraobyčejný, přepřevýborný*. Zima poznamenává, že expresivity u adjektiv můžeme dosáhnout i

¹⁷ ZIMA, 1961, s. 21.

¹⁸ Tamtéž, s. 22.

¹⁹ ŠMILAUER, Vladimír. Substantiva tvořená příponou *-ina*. In *Naše řeč* 1938, č. 22, s. 225-236.

²⁰ ZIMA, 1961, s. 23.

²¹ Tamtéž, s. 23.

reduplikací slovního základu v rámci kompozici slova (*čiročirý, pouhopouhý*). Častým užíváním se u některých slov expresivita ztrácí (*svatosvatý, široširý*).²²

1.2.1.7 *Expresivita v oblasti kompozice slova*

Do expresivity v oblasti kompozice slova můžeme řadit především předponu **arci-**, která se skládá se substantivy nebo adjektivy, která jsou od podstatných jmen odvozená. Tyto složené výrazy zesilují význam základu. Vyjadřují většinou hodnotu dřívějšího společenského řádu a čestné tituly (*arcikníže, arcijáhen*). Pokud je předpona, která je sama vnímána v pozitivním významu, spojena s druhou částí slova v negativním hodnocení, vznikají zajímavé kontrastní výrazy jako např. *arcibídák, arciblázen, arciosel, arciprase*. Další méně používaná předpona je **vele-** např. *velejemný, velectěný*. Hybriditu slova vytváří předpona **obr-**, většinou u slov pejorativních (*obrproletář, obrvůl*). U některých slangových slov se vyskytuje předpona **truc-** (*trucorganizace, trucvýlet*). Další je předpona **erc-** v lidovém a hovorovém jazyku např. *ercblázen, ercdareba*. Expresivita je patrná i ve složeninách ze sloves např. *vtichtivost, odřivous*.²³

1.2.1.8 *Expresivita substantivních deminutiv*

V oblasti inherentní expresivity je expresivita substantivních deminutiv vyznačena jako samostatný oddíl. Z analýzy vztahu mezi základním slovem a deminutivem můžeme přijít na jazykové principy, které expresivitu určují. Vztah mezi základním slovem a zdobnělinou může být kvantitativní, kde je patrný kvantitativní rozdíl v míře vlastnosti nebo rozměru (*strom – stromeček, pila – pilka – pilčička*). Rozdíl se nachází mezi základním slovem a zdobnělinami prvního stupně (*-ek, -ka, -ko*), ale i mezi zdobnělinami prvního a druhého stupně (*-eček, -ečka, -ečko*). Mezi základním slovem a deminutivy může být i vztah kvalitativní ve smyslu citového hodnocení. Oproti kvantitativnímu opravdovému zmenšení zde spíše jde o změnu hodnoty kvality věci. Je zde podmínka osobního vztahu mluvčího k dané skutečnosti. Mění se kvalita z oblasti neutrálního jazyka k pejorativnímu (*řečičky – hloupé, trapné, nesmyslné řeči*) nebo k meliorativnímu (*mlíčko – dobré, kde se projevuje kladný citový vztah k mléku*). Pokud se oba vztahy deminutiv k základnímu slovu doplňují, nazýváme nový vztah kvantitativně kvalitativním. Takto může být zdobnělina od základního slova zmenšena kvantitativně, ale i kvalitativně – většinou meliorativně. Na příkladech *křesílka, lístečky, kostýlek* je vidět, že jsou slova zmenšena kvantitativně, ale současně i kvalitativně – jsou autorovi příjemné, milé. U částí lidského těla v dětské řeči může například

²² Tamtéž, s. 23.

²³ Tamtéž, s. 25.

slovo nožička znamenat drobnou, malou nohu dítěte ve vztahu kvantitativním, a stejně tak kvalitativním (něžná, milá), kdežto u dospělého můžeme najít pouze vztah kvalitativní (něžná, milá), nikoliv kvantitativní (u dospělých se nožičky nevnímají jako malé kvantitativně). Tímto autor naznačuje, že existuje přechod od kvantitativně kvalitativního vztahu pouze ke vztahu kvalitativnímu.²⁴

Zima se dále zabývá otázkou, jak tento druh expresivity vzniká podle zásad.

Substantivní deminutiva se tedy stávají expresivními kvalitativní změnou významu, kde se kvantitativní nemění. Důležitá je zde nápadnost jevu. Přípona nemá vyjadřovat změnu kvantity (běžně tuto funkci má), ale má změnit kvalitu významu slova – meliorativně nebo pejorativně, bez toho, aby skutečně zasáhla kvantitu – zmenšila výraz. Toto pravidlo dokládají například slova *čteníčko, dolárek, docentíček, krvička, vínečko, služtička*. Pokud se slova často užívají, expresivita mizí. Sledujeme to na příkladu *minutka, hodina, půlhodinka*.²⁵

Další pravidlo Zima vyvozuje z abstraktních výrazů. Slova jako *vášeň, přání, radost, hnutí* se v našem vědomí kvantitativně neprojevují. Oproti tomu slova jako *strom, hůl, židle* si můžeme konkrétně kvantitativně vymezit. Pakliže se k výrazům – abstraktům – kvantitativně neomezeným přidá přípona, stanou se z nich slova kvantitativně omezená (např. *hnutí – hnutíčko*). Tato deminutiva vytvořená od abstraktních substantiv se objevují často. Označují se jako expresivní zdobněliny, jelikož ve vědomí mluvčího se daný obraz vždy zmenší a často je doprovázen citem, pejorativností, ironií nebo příjemností. Patří sem například *akcička, hudbička, sebevědomíčko, záhadička*.²⁶

Zima také zaznamenává jev výrazné nekongruence mezi významem základního slova a významem zdobňující přípony. Pokud má základní podstatné jméno příponu zveličující a tím je vnímáno hanlivě, vzniká nápadný rozdíl mezi základním výrazem a výrazem zdobnělým, který dostane zjemňující koncovku (*cizák – cizáček*).²⁷

1.2.1.9 Expresivita citoslovcí a výrazů onomatopoických

Citoslovce a onomatopoická slova vycházejí ze známé koncepce dané Ferdinandem de Saussurem, kdy je znak jednotou označujícího (akustický obraz = zvuková forma slova) a označovaného (představa). Tento vztah je označen jako arbitrární (označující – forma nezávisí na označovaném (představě)). Citoslovce a onomatopoická slova jsou jedinými výjimkami,

²⁴ Tamtéž, s. 25-28.

²⁵ Tamtéž, s. 28.

²⁶ Tamtéž, s. 29.

²⁷ Tamtéž, s. 30.

kdy spolu tyto dvě strany souvisí. Zima dává příklad u slov *stůl* a *řapat*, kdy sloveso *řapat* nemá arbitrárnost, kdežto substantivum *stůl* ano.²⁸

Onomatopoická slova vznikají tak, že se lidé snaží napodobovat různé přirozené zvuky artikulovanými zvuky. Od onomatopoií Zima odděluje hlasové obrazy, kdy je představa jiná než zvuková (zraková u slova *svíjeti se*, hmatová u *drsný – jemný*) a ta se pojí se zvukovou podobou slov. Hlasové obrazy Zima do expresivity nepočítá.²⁹

Podle Zimy nemůžeme citoslovce považovat za typicky expresivní. Dají se rozlišit podle druhů, a to na citoslovce subjektivní (citová a rozkazová) a objektivní (onomatopoická, zvukomalebná). Hranice mezi jednotlivými druhy někdy nemusejí být zcela přesné. Je tomu například u *s,ss,sss* – vyjadřuje jak nelibost (citově), tak i syčení (jako upozornění), u *sš, šš* to může být šustění (onomatopoicky) a výzva nebo konejšení (rozkazovačně). Stejně tak citoslovce *hej* může být upozorňující, ale může vyjadřovat i radost. Oba hlavní druhy citoslovců lze od sebe oddělit. Subjektivní citoslovce jsou projeveny citem nebo úsilím volním (citoslovce rozkazovací). Patří do nich například slova *bože, hrome, běda*. Zima obě skupiny subjektivních citoslovců do expresivity řadí. Některá citoslovce mohou být mnohoznačná a k tomu mohou mít i význam opačný (*ej* – výskot nebo bolestný povzdech).³⁰

Lépe vymezenou oblast tvoří citoslovce napodobující, kam patří zvukomalebná, imitativní a onomatopoická. Dělí se podle toho, kde se vyskytují. Jsou to citoslovce, která označují zvuky vydávané lidmi (smích, pláč, kýčání), zvířecí zvuky (štěkání, mňoukání), zvuky vyjadřující pád nebo pohyb věcí, zvuk nástrojů. Pokud tedy narazíme na slova typu *bouchati, plácnouti, šustiti, fičeti*, do expresivity je podle Zimy můžeme zařadit pouze v případě, když jsou uvedena ve druhém významu. Například plácet – způsobit pleskavý zvuk expresivní není, ale plácet ve smyslu žvanit už expresivní výraz je. Nicméně zmíněné přenesení významu zapadá do expresivity adherentní. Citoslovce zvukomalebná a onomatopoická sice nepatří do expresivity lexikálně, ale expresivitu vyjadřují svou nápadností v hlasovém skladu slova. Zima dále zjišťuje, že tyto výrazy nejsou lexikálně expresivní i proto, že je není možno nahradit slovem neutrálním (nemají synonyma).³¹

Nyní bych ráda uvedla Bečkův pohled na inherentní expresivitu. Při srovnání je na první pohled patrný odlišný názor na expresivitu onomatopoií. Bečka o zvukové expresivitě píše, že je daná nápadností ve znění slova. Toto tvrzení s tvrzením Zimovým souhlasí, nicméně dále zdůrazňuje, že citoslovce jsou typickými představiteli expresivních výrazů,

²⁸ Tamtéž, s. 30-31.

²⁹ Tamtéž, s. 33.

³⁰ Tamtéž, s. 34-35.

³¹ Tamtéž, s. 35-38.

zařazuje do nich jak emociální (u Zimy pocitová), tak zvukomalebná (onomatopoická).³² Tady pozorujeme nesoulad s názorem Zimy uvedeným výše.

Zima dochází k závěru, že pro to, abychom mohli slovo nazvat lexikálně expresivním, potřebujeme synonymum, díky kterému se onomatopoický výraz projeví nápadností.³³ Na předpoklad synonymity k expresivním výrazům upozorňuje i Bečka. Uvádí příklad na substantivu ústa – pusinka (lichotivě) – huba – tlama – dršťka (hanlivě).³⁴

Tam, kde Zima hovoří o expresivitě dané přidáním přípon, Bečka mluví o citové expresi např. u slov *miláček*, *bídák*, *křikloun*, kdy je expresivita pouze naznačena nebo zesílena slovotvornými prostředky.³⁵ U Bečky zvukově expresivní slova vyjadřují citový vztah, a proto slovo *tlamazna* označuje jako protivné, nemilé, nežádoucí, negativně zabarvené.³⁶ Kdežto Zima oproti tomu udává, že toto slovo vzniklo připojením přípony *-ajz* ke slovu *tlama*, jak již bylo zmíněno. Slova zdobnělá Bečka zmiňuje taktéž výhradně v souvislosti s citovou expresivitou.³⁷

Bečka píše, že citový vztah dáváme najevo citovými interjekcemi, tedy emocionálními citoslovci.³⁸ Vzhledem k tomu, že v Zimově studii nalezneme citoslovce v inherentní expresivitě nahoře popsané, můžeme konstatovat, že Bečkova citová expresivita zasahuje do inherentní expresivity Zimovy. Zasahuje také do expresivity adherentní (např. *zlatíčko* – změna významu³⁹), které se bude věnovat další kapitola.

1.2.2 Expresivita adherentní

Většina slov je ve svém základu neutrální, vyjadřující věcné pojmy. Adherentní expresivita vzniká změnou významu neutrálního slova. Dochází k ní, pokud označíme neutrální výraz slovem, které má prvky nadměrnosti. Zima udává příklad: „doma mě čeká ještě *robota*“. Tímto se dá označit těžká práce. Znaky jako nucenost nebo poddanskost, které ze slova příkladu vyplývají, způsobí to, že se ve srovnání s neutrálním slovem zdá výraz *robota* nadměrný. Zvyšujeme zde intenzitu výrazu v pozitivním smyslu slova. Zde je třeba poznamenat, že nadměrnost nemusí být pouze velká, ale i malá (nepromluvit slůvko, slovíčko = krátký hovor). Adherentní expresivitu nemusíme získávat pouze tak, že změním neutrální slovo na slovo s nadměrnými znaky, nýbrž ji můžeme získat i opačným způsobem. Znak

³² BEČKA, 1992, s. 58.

³³ ZIMA, 1961, s. 42.

³⁴ BEČKA, 1992, s. 62.

³⁵ Tamtéž, s. 58.

³⁶ Tamtéž, s. 117.

³⁷ Tamtéž, s. 120.

³⁸ Tamtéž, s. 119.

³⁹ Tamtéž, s. 58.

nemusí být intenzivní, ale může být naopak slabší. Je významně nápadný v rozdílu původně neutrálního slabého slova ve srovnání s novým slovem s obsahově plnější skutečností. Je tomu tak na příkladu „výsledek byl *všelijaký*“, kdy *všelijaký* znamená ne příliš dobrý. Jak již bylo řečeno v kapitole inherentní expresivity, kde byla synonymie důležitá pro rozpoznání expresivního jevu, zde u adherentní expresivity je synonymie zásadní. Adherentní expresivita je těsně spjata s kontextem a je významově jevem stabilním. Mezi lexikalizovanými, významově ustálenými jevy a aktualizacemi je plynulý přechod.⁴⁰ Jak zmiňuje Bečka⁴¹, pokud se výraz aktualizuje, znamená to, že dodává slovu v ustáleném významu nový význam, takže slovo v tomto novém významu označuje jinou věc, než označuje lexikálně. Zima dále uvádí příklad představy nečinného prodlévání, kde synonymy je *nečinně dlít, meškat, trávit čas, čekat*. Pokud do tohoto zasáhne emocionální jev, kdy dotyčný použije *trčet* namísto nenápadných sloves, intenzifikuje se tato činnost obyčejného čekání a objevuje se zde nápadný znak, jež expresivitu určuje. Zima upozorňuje na to, že pokud zkoumáme adherentní expresivitu, nevystačíme si pouze s korelátem emocionálnosti v oblasti psychiky. Mimo prvku citového může podle Zimy v např. v české próze vynikat záměrný účín, volní úsilí po novém výrazu, a to nevšedním, neotřelém či překvapivém (místo vydávat hvizdy – *střílet hvizdy*).⁴² Jak už bylo zmíněno, volní prvky se vyskytují i v mluvené řeči, kdy má mluvčí přímý vztah s posluchačem a kde se mluvčí snaží přesvědčit posluchače a vyvolat jeho zájem. Vedle emocionálních příznaků je zde právě volní úsilí, které se snaží o vytvoření něčeho nového neotřelého.⁴³

Úsilí volní působí i ve slangu, kdy je potřeba konkretizovat abstraktnější pojem. Například ve sportovním slangu při nezdaru, prohře: konečně to *vypili*, útok jim *shořel*. Volní úsilí o neobvyklý výraz se objevuje i tam, kde má neutrální slovo úplně odlišný význam, ale hláskovou podobou ho připomíná (a moh to bejt *vlastenec* – vlastní gól).⁴⁴

Aby došlo k adherentní expresivitě, je podle Zimy zapotřebí zaprvé podobnosti mezi označovaným, co chceme vyjádřit = základní skutečností a tím, čím skutečnost z hmotné oblasti vyjádříme. Zadruhé je zapotřebí, aby nová skutečnost měla významově odlišný znak od základní skutečnosti. Z příkladu žena *kdákala* můžeme usoudit, že základní skutečnost se dá nahradit slovem vykřikovat. Vykřikovat je obyčejný výraz, proto autor použije *kdákat*, aby upoutal pozornost čtenáře. Slovesa *kdákat* a vykřikovat mají stejný význam. Ale *kdákat* má

⁴⁰ ZIMA, 1961, s. 43-45.

⁴¹ BEČKA, 1992., s. 96.

⁴² ZIMA, 1961, s. 46-47.

⁴³ Tamtéž, s. 48-49.

⁴⁴ Tamtéž, s. 50-51.

nápadný znak, který se projevuje podrážděním u slepice a tímto znakem je základní slovo intenzifikováno. Někdy znak může být latentní, z prvního pohledu hůře rozpoznatelný. Například u člověka jako *ras*, kdy se projevuje nedostatkem soucitu, surovostí, krutostí.⁴⁵

1.2.2.1 *Expresivita vznikající přesuny pojmenování uvnitř oblasti jevů lidského života*

Do hmotných skutečností patří tento celek, který souvisí s člověkem. Z tohoto celku se vydělují další jednotlivé skupiny, které jsou velmi četné. Vyznačují se u nich podobnosti i rozdíly, které plynou ze zařazení. První výchozí skupinou je **pojmenování z oblasti biologie, fyziologie a patologie člověka**. Patří sem slova vývojových stádií člověka. Pokud se tyto výrazy použijí v jiné oblasti lidských jevů, stane se latentní znak základním znakem nového expresivního významu. Patří sem např. *nemluvně* (člověk v něčem neobeznámený), *dítě*, *mládě*, *plemeno*, dále *kousat* (mluvit jízlivě), *překousnout*, *zakousnout se*, *vykousat*, *vykousaný*, *spolknout* (má dokonce 3 expresivní významy – pozřít, zatajit, vytrpět), *mít hlad*, *žízeň na něco* (mít zálsusk), v tělesných funkcích například *vypotit* (pracně vytvořit), *udýchaný*, v dějích patologické povahy *šilet* (vášnivě toužit). Do výrazů pro konec života patří *vymřít* (zaniknout), z vulgární oblasti pak *vykašlat se*, z projevů hlasů například *vyheknout*, *zavrhnout*.⁴⁶

Další skupinou, která spadá pod větší celek, je skupina **jmen příslušníků národů, křestní jména, příjmení a apelativa**. Například *Skot* označuje v expresivním významu skrblíka, lakomce. *Matěj* a *mates* označují hloupého člověka, *strýček Sam* je expresivně Severoameričan. U apelativ to může být podstatné jméno rezervoár, což je v základním významu nádržka na kapaliny nebo plyny, kdežto v expresivním spojení *rezervoárem dalších sil* myslíme zásobárnu. Zesílení expresivity je patrné v záměně z neživotnosti na životnost. Například expresivně *satelitem* označujeme osobu, která někoho doprovází.⁴⁷

Do třetí skupiny zařazujeme **jména osob a názvy jevů z kulturní historie člověka**. Expresivita se zde získá označením nositelů stejných vlastností podle osobností, kterým tyto vlastnosti tradičně přisuzujeme. Patří sem jména *Goliáš*, *Venuše*. Dále to může být *sfinga* = záhadný člověk, *mumie* = nemluvný člověk. U některých často používaných slov expresivita mizí. Je to u slov *barbar* = nevzdělaný člověk. Slovo *čingischán* vnímáme jako krutovládce.⁴⁸

Zima do této oblasti řadí i **pojmenování z okruhu náboženských představ, náboženského kultu a liturgie**. Patří sem opět osobní jména, která mají určité vlastnosti. Řadíme sem například jména *Magdaléna* = hříšná a kající žena, *lucifer* = zlý člověk, *mesiaš* =

⁴⁵ Tamtéž, s. 53-54.

⁴⁶ Tamtéž, s. 55-56.

⁴⁷ Tamtéž, s. 56-58.

⁴⁸ Tamtéž, s. 58-59.

zachránce. Expresivně můžeme vyjádřit i jména z oblasti lidského života (*anděl* = dobrý, krásný, ušlechtilý člověk, zdobněle *andělíček* zase malé, krásné dítě, *d'ábel* – zlý člověk). Slova *půst* a *postit se* jsou pro nás v expresivním významu synonymem k odříkání. Expresivně *kázání* je domluva, napomínání, sloveso *zpvídat se* znamená vyzvídat něco, *mučednictví* – trpění.⁴⁹

Patří sem i **pojmenování z oblasti jevů pohádek a bájí**. Substantivum *čert* vyjadřuje divokého, živého člověka, stejně tak *rarášek* nebo *bubák*, který v základním významu slova znamená strašidlo, ale v expresivním nevrleho člověka. *Budulínek* je expresivně tlusté dítě, *trpaslík* nebo *skřítek* je člověk malého vzrůstu. V bájích je to například *nymfa* nebo *víla* – označení pro krásnou ženu. Expresivní sloveso *čarovat* – dělat nemožné věci, *vykouzlit* – vytvořit něco neobvyklého.⁵⁰

V oblasti člověka a společnosti sem patří **pojmenování minulých sociálních jevů**. Velmi důležitý okruh v této oblasti souvisí s prací. Minulým jevem zde myslíme především jevy z období feudalismu. Patří sem *robotovat* – těžce pracovat, jak již bylo zmíněno v obecném rozřazení expresivity, *plebejec* – prostý nemajetný člověk.⁵¹

Poslední skupinou, která souvisí s lidským životem, jsou **názvy z okruhu vojenství a společenského života, názvy odborných činností a činností v úzkém okruhu lidí**. V této skupině je například sloveso *verbovat* s významem získávat na práci, *přiharcovat* – hlučně se přihnat, *vytasit* – vytáhnout nebo vyvolat, *vpád* – prudký příchod, *nájezd* – příchod. Změnou z neživotnosti na životnost může být expresivní například slovo *tank*, pokud ho použijeme u člověka. V mluvené řeči například *kanón* ve stejném případě. Ze společenského života sem patří výrazy typu *žebrat* – prosit, *zapytlačit si* – nedovoleně souložit nebo ironicky vyvlastňovat znamená krást. Z odborné oblasti sem můžeme zařadit sloveso *zvalchovat*, expresivně zbit. K významu zbit spadá mnoho dalších sloves jako například *nasolit někomu*, *namlít*, *namydřit*, *naprášit*, *nasázet*, *nasekat*, *přišít někomu ránu*. Další slovesa jako *baletit* – tančit, *nádeničit* – těžce pracovat, *louskat* – namáhavě řešit.⁵²

1.2.2.2 Expresivita vznikající pojmenováním skutečnosti z oblasti lidského života výrazy z okruhu života živočišného

V této oblasti se expresivita nastane v okamžiku, kdy člověk vyjádří jev z oblasti lidského života názvem ze světa zvířat. Expresivity si můžeme povšimnout například u

⁴⁹ Tamtéž, s. 59-60.

⁵⁰ Tamtéž, s. 60-61.

⁵¹ Tamtéž, s. 61.

⁵² Tamtéž, s. 61-63.

výrazů, které označují zánik lidského života: *zdechnout, pojít, scipnout*. U označování lidských hlasů zvířecími názvy to může být *kuňkat, zaskřehotat, zašvitořit, kdákat, krákorat, pípat, štěbetat*. Některé charakteristické zvířecí projevy se označují názvy, které slouží k vyjádření zvláštního rysu lidského hlasu. Tato pojmenování slouží například k označení síly, intenzity (*zavýt*), hlasité prudkosti (*vyštěknout*), vysokého tónu, hlasu vyjadřujícího negativní duševní hnutí (*vrčet, štěkat*), k označení deformací hlasu při řeči nebo zpěvu (*zamekotat*). Patří sem i výrazy ze zvířecího světa, které jsou si určitým způsobem podobné s výrazy z lidského světa typu *poletovat, zobat, přežvykovat, tokat, zazobat se*. Můžeme sem zahrnout i oblast jmen zvířat, která při přesunu do lidské oblasti působí intenzifikačním dojmem a jsou díky tradici v lidském vědomí typickými vlastnostmi člověka (často bráno jako nadsázka). Jsou to substantiva: *lišák* – zchytralý člověk, *lasice* – mrštná, hbitá nebo falešná žena, *červ* – ubohý člověk, *veš* – dotěrný člověk. Pokud srovnáme lidské a zvířecí jevy podle hodnocení, jevy ze zvířecí oblasti jsou pod úrovní lidského, jsou negativní. Dokazuje to příklad označení lidského těla názvy ze zvířecí oblasti: *čenich, čumák, rypák* – nos, tlama, *huba, dršťka, zobák* – ústa. Stejně tak působí negativně například *žrát, vypást se*. Expresivně působí i slovo *čistokrevný* ve významu přeneseném do lidského prostředí, které je v základním významu používáno jako označení biologické kvality zvířat. Kolem základního expresivního výrazu se můžou tvořit další okruhy významů. U podstatného jména *žába* (expresivní výraz pro dospívající děvče) se dá odvodit *žabinec* – dívčí společnost, sloveso *žabařit* – podnikat, také odvozený *žabař* – buď člověk chytající žáby, nebo břídil.⁵³

1.2.2.3 Expresivita vznikající přesunem pojmenování z oblasti zvířat, rostlin a přírodních jevů do jiných oblastí

V této skupině narážíme hlavně na užívání zvířecích hlasů k expresivnímu vyjádření zvuků v jiných prostředcích. Zvířecím hlasem můžeme označit například zvuk hudebních nástrojů. Na příkladech klakson *zavyl, zaječení* zvonku, *funící* lokomotiva vidíme, že expresivní výrazy zde působí hanlivě. Jinou skupinou jsou výrazy názvů činností určitých druhů živočichů a slova s nimi spjatá. Například *uhlodat, vyklubat se, rojit se*. Řadíme sem tedy i pojmy z rostlinného světa, kterými vyjádříme skutečnosti nejčastěji z lidského života (*uvadlé nohy*). Slovo *ševelit* v původním významu znamená jemné chvění listů, ale v expresivním významu může být jemnou vemlouvavou řečí. U některých výrazů z rostlinné oblasti pozorujeme výrazné negativní cítění (*duševní shnilost*). Některé přírodní jevy mohou v expresivním významu označovat obecně větší množství (*potopa, povodeň, záplava*), velký

⁵³ Tamtéž, s. 63-67.

rozdíl (*propast*). Nemusí jít je o rozšíření rozsahu, ale i o kvalitativní vystižení lidských skutečností (*zahřmít* – mluvit hřimavě). Patří sem slova typu *větrný* – nestálý, lehkomyšlný, *slunný* – veselý, *roztát* – být sdílným.⁵⁴

1.2.2.4 *Expresivní záměny pojmenování mezi oblastí neživé hmoty a oblastí lidského života*

Vzhledem ke složitosti jevů z lidského života je častější vyjadřování jevů z lidského života názvy z oblasti neživé hmoty než obráceně. Základem těchto změn je přirovnání. Například z přirovnání mít děti jako smetí se mohlo vytvořit slovo *smetí* – drobotina, malé děti. U negativních vlastností je výraz z oblasti neživé hmoty zveličován a působí expresivně proto, že svým původem a vztahem k neživé hmotě je zjednodušen v lidském vědomí (*bidlo*, *tyčka* – hubený člověk, *bečka* – tlustý člověk. Dále sem patří například *čamrda*, *bobek*, *bobeček*, *puntík*. Skrytá podobnost se objevuje například u výrazu – *buchta* – člověk, co se příliš nehýbe. Dalšími expresivními výrazy spadajícími do této skupiny jsou *řehtačka* – mnohomluvná osoba, *řehtat se* – smát se, *balík* – neotesanec, *bluma* – budižkničemu, váhal. Tím že se dá zjednodušit složitost výrazů lidských jednoduššími výrazy z oblasti neživé hmoty, vznikají spojení jako například *odložení* lidé, *zmačkaný* obličej, *zapuštěné* hlavy, *vylouhované* tváře. Další pojmenování lidského jevu z hmotné oblasti jsou typu *přelévat se*, *tavit se*, *ohořívát*. Záměna však funguje i obráceně. Pojmenování z oblasti lidských dějů se mohou užít pro označení dějů hmotných. Dokazuje to příklad: náměstí *sípalo*, světelníčka se *zadusila*, háje *čekaly*. Zima dále ale zdůrazňuje, že personifikace není zpravidla expresivním výrazovým prostředkem. Mizí totiž nápadnost, která je základem expresivity, oba dva děje jsou si významově rovné. Je to také proto, že lidé pojmenovávali hmotné věci názvy z lidské oblasti běžně a tím se při významovém přesunu právě nápadnost vytrácí. Existují tradičně ustálené prostředky, které nepociťujeme jako expresivní. Často nalezneme personifikaci hmotných jevů z oblasti strojů (motor *zaúpěl*, *hekal*). Do personifikací zařazujeme i synekdochické, kde se místo pojmenování osoby použije název oděvu, která daná osoba nosí (jedna *uniforma* sestavila hlášení).⁵⁵

Jak bylo nastíněno, u některých slov existují i celé okruhy expresivních výrazů. U některých typů (přihupsat, přiklusat) se může prolínat adherentní expresivita s inherentní. Jsou to hlavně výrazy používané v mluveném jazyku. Okruh lidské chůze se dá expresivně vyjádřit například těmito slovesy: *štrádovat*, *rázovat*, *zmizet*, *zdejchnout se*, *potloukat*, *narazit*, *hnát se*, *kodrcat se*. Pokud ke slovesu, které vyjadřuje zvuk způsobený pohybem, přidáme předponu,

⁵⁴ Tamtéž, s. 67-68.

⁵⁵ Tamtéž, s. 69-74.

jenž vyjadřuje směr pohybu, vznikne expresivní slovo pohybu. Příklad může být sloveso *zašustit* (projít se šustěním). Stejně tak působí předpona *-při* ve spojení se slovesem označujícím příchod. Patří sem slovesa typu: *přiběhnout, přifunět, přiharcovat, přiřítit se, prisoukat, přivalit se*. Do skupin sloves označující lidský pohyb zasahuje tedy jak expresivita adherentní (*mazat, hasit si to*), tak inherentní expresivita (*tápat, perendit*). Patří sem ovšem i další slovesa s jinými předponami (*vyhrnout se, přešustit, zalézat, zalítnout, dokodrcat se, odšupajdit si to*). Dalším okruhem může být mluvení vyjadřováno zvířecím hlasem (*mektat, kuňkat, cvrlikat, ňafat*) nebo pojmenování členů rodiny, vytvořené přidáním přípon (inherentní expresivita). Od substantiva *táta* můžeme vytvořit například *taťulda, tatík, taťouš, taťulínek*. Zařazujeme sem i názvy, které označují části lidského těla: *kebule, šiška, kokos*.⁵⁶

Na konci této kapitoly je vhodné zmínit se také o tom, jak se na adherentní expresivitu nahlíží Bečka. Jak již bylo zmíněno na začátku, Bečka dělí expresivitu na čtyři skupiny. Podle tohoto dělení do adherentní expresivity zasahuje expresivita citová. Z předešlého výkladu můžeme usuzovat, že expresivní pojmenování *rachota* u Bečky⁵⁷, spadající do citové expresivity má na první pohled ne hned rozpoznatelný znak hluku. Probíhá zde tedy intenzifikace a slovo je adherentně expresivní. Stejně tak je tomu v případech *pazoury, hnáty*, které Bečka řadí do citové expresivity ve významu ruce a nohy u člověka. Působí zde přenesení názvu z oblasti zvířecí do oblasti lidské pro označení částí těla. Dalším příkladem z Bečkovy citové expresivity může být například expresivně *bouda* ve významu školní budovy nebo věta *Zalez a nemotej se tady.*, kde sloveso *zalézt* můžeme podle Zimy chápat jako expresivní sloveso pohybu s předponou. Stejně tak sloveso *nemotat* je zde myšleno expresivně ve smyslu překážet v cestě. Dále Bečka uvádí například slovní spojení *protivný vítr*, z kterého si můžeme odvodit, že adjektivum *protivný* patří do vlastností lidských, a tudíž je zde přesunut do oblasti neživé hmoty.

Bečka při popisu metafory tvrdí, že metafora je vždy nápadným užitím slova, a tudíž má výrazovou expresivitu. Podle Bečky jde u nadávek (*osel, husa, stará škatule*) o expresivitu citovou a ne o podobnost. Je zde patrný úmysl urazit a sdělení tak ustupuje před citem. Na druhé straně například ve slovech *šlohnout, čmajznout* je expresivita zvuková.⁵⁸

Do adherentní expresivity spadá také Bečkova výrazová expresivita. Bečka uvádí, že výrazovou expresivitou chápeme nápadnost ve způsobu užití slova. Slovo v základním významu nemá výrazovou expresivitu, ale stává se expresivním až v aktuálním užití. Dále se

⁵⁶ Tamtéž, s. 79-81.

⁵⁷ BEČKA, 1992, s. 121.

⁵⁸ Tamtéž, s. 143.

shoduje se Zimou, že expresivita takto vzniklá může mít několik okruhů. Podle Bečky také dochází k nabytí výrazové expresivity, pokud se použijí archaismy, neologismy, nebo nepřímá pojmenování. Pokud je slovo užito v jiné oblasti, než ve které je obvyčejně používáno, stane se nápadným a nabyde výrazové expresivity. V beletrii se pro dosažení výrazové expresivity užívá slang, hantýrka, profesionální mluva i odborné termíny. Na dalších příkladech, kdy Bečka odkazuje na úryvek od K. Čapka: „*Když se do toho Dášenska obula...dokutálela se za půl dne od máminy zadní nohy k mámině noze přední.*“ a na úryvek od Vl. Neffa „... *v důsledku velkého pohnutí (se mu) naježily vlasy, anebo se o to pokoušely.*“ je opět patrná výrazová expresivita.⁵⁹

1.2.3 Expresivita kontextová

Doposud probírané jevy patřily do oblasti lexikologie. Expresivita kontextová nepatří do lexikologie ale do stylistiky. Jak již název napovídá, je patrná v kontextu a mimo kontext mizí. Až ve stylistice teprve můžeme nalézt jevy kontextové expresivity s výrazovými prostředky lexikální expresivity, kde se oba uplatňují. Probíhá zde jazykový vývoj. V rámci tohoto vývoje se expresivní výrazy mohou lexikálně ustálit nebo pozvolně přejít k výrazům stylisticky neutrálním nebo můžou vznikat nové výrazy. Takto mohou vznikat například nové expresivní významy u sloves. Zima udává příklad slovesa *řítit se*, které dostane nový expresivní význam. Základním významem se zde rozumí hnát se prudce vpřed. Zde to ještě expresivní výraz není, prudký pohyb koní nebo vlaku se takto dá označit. Pokud se ale sloveso *řítit* použije pro označení pouhého spěchu, označení bude slabším až neutrálním oproti prudkému pohybu. Nový význam slova je tedy spěch. Jevy z kontextové expresivity se tedy můžou přesunovat do lexikální oblasti.⁶⁰

V literatuře se expresivita slova používá jako výrazný stylistický prostředek, kterým se dá působit na čtenáře. Zima tvrdí, že například v literatuře V. Vančury je expresivita slova nejdůležitějším prostředkem ve stylistice a dále většinu výkladu o kontextové expresivitě ukazuje na příkladech ve Vančurově próze. I kontextová expresivita vzniká stejně jako u adherentní expresivity přesuny mezi oblastmi pojmenování. Na rozdíl od adherentní expresivity, kde jsou přesuny pevně dané, u kontextové expresivity existuje i v okruhu více výchozích skupin expresivních výrazů. Některé z nich můžou být blíž ke stabilizaci. Funkce expresivních aktualizací je sdělovací a zároveň estetická. Někde převládá sdělovací, někde je patrnější volní úsilí po neobvyklém, které potlačuje samotné sdělení. K lexikální aktualizaci,

⁵⁹ Tamtéž, s. 124-128.

⁶⁰ ZIMA, 1961, s. 84-86.

kde je sdělovací funkce v převaze nebo jsou obě na stejné pozici, se pojí ty výchozí skupiny názvů, které se přesunuly do jiné oblasti, a tak vznikly výrazy adherentně expresivní. Zima uvádí příklad přesunu pojmenování jevů z oblasti lidského života: obecná *mobilizace* příbuzenstva (K. Poláček – Muži v offsidu), děti jí byly *poddány* (K. Poláček – Hlavní přelíčení). Taktéž ve sportovním slangu se aktualizace, kde je sdělení primární, přesunou do mluvených reportáží, sportovního tisku a pozvolna se lexikalizují. Existují ale i aktualizace, jejichž funkce je primárně estetická. Jde zde zaprvé o úsilí o výraz nového pohledu na skutečnost a o úsilí o projev jazykové komiky. Úsilí o výraz se dá vyjádřit a) metaforami, které vznikly přesunem pojmenování (Jarmila *vyloupnutá* do plavek – od M. Pujmanové v díle Předtucha, nemluvnata *zapečetěná* oranžovými dudlíky – od M. Pujmanové v knize Lidé na křižovatce), b) synestézií = záměnou jednotlivých vjemů smyslů (*mnout* v prstech *vůni* resignace – použil K. Čapek v Povětroni), c) opakováním slova ve větném i nadvětném kontextu: „*Je ticho, je vždy ticho na tomto náměstí; ticho dešťů, ticho polárního žáru, ticho nedělí, ticho dnů práce.*“ (K. Čapek, Trapné povídky), d) výrazovými prostředky – oxymóron, paradoxon, litotes, aposiopesis, e) pronikáním slovních výrazů odlišných stylistických vrstev do neutrálních lexikálních výrazů („*Soudní Ratkin bije, dobře bije, d'ábla vymítá*“ – od F. Šrámka v díle Stříbrný vítr). Úsilí o projev jazykové komiky působí tak, že se nahradí významově stabilní vztah mezi slovy novým vztahem, který je nečekaný. Jeden člen z tohoto vztahu vybočuje významem z obvyklého a dohromady s druhým členem působí nesourodě: „*oděn v líbezný, podmaňující úsměv, dáma, která má na skladě dvě dcery*“ – oba úryvky patří do díla Hostinec U kamenného stolu od K. Poláčka.⁶¹

Z této substitute vztahů vznikají různé stylistické postupy. Je to zaprvé **obrazné vyjadřování** kam patří a) nápadné synekdochické personifikace – sem spadá např. pojmenovávání osoby, které nahradíme názvem oděvu – *večerní šaty poletovaly s nahými zády* (opět od K. Poláčka) nebo pojmenování hudebníků názvy hudebních nástrojů – *klarinet byl znepokojen*, taktéž od Poláčka b) personifikace v nezvyklých okruzích představ - *než tango dokončilo svou váhavou větu* – u Poláčka. Zadruhé sem patří **interference lexikálních prvků různých stylistických vrstev**, kam spadá a) u dospělých užití výrazových prostředků patřící do dětské řeči nebo o dětech – *teta Kateřina přihopsala* – od Z. Jirotky v Saturninovi, b) pronikání knižních prvků do dětských projevů a do hovorové řeči – mládenci, *abych pravdu děl*, bydlí spolu (Poláček), c) použití slavnostních biblických výrazů v běžné řeči – *vyvržení budou nepřátelé z našeho středu jako morem nakažení*, -hučí poštmistr (Poláček –

⁶¹ Tamtéž, s. 86-89.

Hrdinové táhnou do boje), d) užití kancelářského slangu, obchodní nebo účetní terminologie v hovorové řeči – *série tet, švagrových, sestřenic* – od Poláčka v knize *Muži v offsidu*, e) spojování odborných, cizích názvů s hovorovými domácími slovy – ostatní se překotně účastní *parcelace masa* – v knize *Mistr Jan* od J.V. Kratochvíla. Posledním stylistickým postupem Zima nazývá **transpozici mezi jednotlivými oblastmi pojmenování**. Patří sem a) přesuny názvů lidských jevů do zvířecí oblasti – *kravky důstojné a urozené* (použil K. Čapek v díle *Obrázky z Holandska*), *bernardýn s počestným obličejem* (u Poláčka v knize *Hostinec U kamenného stolu*), b) přesuny mezi názvy lidských jevů a přírodních dějů – *sklizeň bratranců a sestřenic* (opět u Poláčka), c) přesuny názvů z hmotných jevů do životných jevů – *pánové, jimž kanula ze rtů učenost* (Poláček – *Muži v offsidu*).⁶²

Expresivita se v úsilí o jazykový projev komiky dá získat i používáním neologismů. O neologismech Bečka píše: „*Jsou to slova vytvořená jen pro určitý kontext, pro určitou situaci a nejsou míněna jako obohacení slovní zásoby. Mají zůstat hapax legomena s expresivitou neobvyklostí. Tvoří se zpravidla k účinku humornému.*“⁶³

Dále se dá expresivita získat přidáním cizojazyčných slov do kontextu, kam nepatří nebo disfunkčním užitím například citátů, vět, přísloví nebo úryvků. Dále Zima uvádí, že tato expresivita v komice může vzejít i z promluvových úseků, které parafrázuji dřívější stylistické postupy. Tam patří otázky, zvolání, oslovení čtenáře v kontextu, kde pak působí ironicky – *co trápí srdce tvé, mladíku Pery?* nebo prvky autorské řeči – Avšak uvnitř, *můj synu*, uvnitř se mnoho změnilo. (oboje u Poláčka v díle *Hostinec U kamenného stolu*)⁶⁴

Z této kapitoly o kontextové expresivitě jsme se dozvěděli především to, že kontextová expresivita vzniká spojením výrazů, které se vzájemně výrazně odlišují. Právě kvůli tomuto výraznému rozdílu působí celek nápadně a je expresivní. I u adherentní expresivity dochází k užití slova v určitém kontextu, kde se objeví nápadnost. Rozdíl mezi kontextovou a adherentní expresivitou je v tom, že u adherentní expresivity probíhá změna významu slova, kdežto u kontextové expresivity jde o užití rozdílu mimo význam daného slova, a to ve větě.⁶⁵

Slovo je tedy vsazeno do okolí, od kterého se nápadně odlišuje, a tak nastává expresivita v kontextu bez toho, aby se význam daného slova musel změnit. I Bečka zmiňuje:

⁶² Tamtéž, s. 89-92.

⁶³ BEČKA, 1992, s. 126.

⁶⁴ ZIMA, 1961, s. 92-93.

⁶⁵ Tamtéž, s. 93.

„octne-li se však slovo v kontextu jiné oblasti (např. slovo lidové nebo odborný termín v básni), nabývá jako pojmenování expresivity.“⁶⁶

K úplnému popisu expresivity z obou zdrojů je vhodné dodat, že Bečka se ve své publikaci věnuje expresivitě věty. Stejně tak jako dělí expresivitu slova, o které byla řeč, rozděluje rovněž expresivitu věty na citovou, apelovou, zvukovou a výrazovou.

⁶⁶ BEČKA, 1992, s. 96.

2 Překlad z pohledu expresivity

2.1 Možnosti, problémy a postupy při převodu

U překládání expresivity ze stylistického pohledu má překladatel několik možností jak naložit s výrazy.

Podle Levého je zachování stylu problematickým požadavkem, který je velmi těžko uskutečnitelný. Překladatel pracuje hlavně se dvěma metodami. Je to za a) zachování formálních prostředků předlohy nebo za b) substituce odpovídajícího domácího stylu za cizí styl. Substituce stylu vychází ze stejných předpokladů jako substituce cizí jazykové formy formou domácí. První metoda nebere ohled na různé formální cítění a tradice jednotlivých literatur a u druhé metody je těžké se opřít o společného jmenovatele. Levý předkládá řešení na příkladu. Pokud například bude překladatel z dnešní doby překládat dílo básníka z romantismu, vytvoří náznak romantického stylu z jazykových prostředků, které v dnešní poezii existují.⁶⁷

Podobně také Šnytová uvádí, že překladatel může shody a odlišnosti vyjádřit přiměřenými nebo rovnocennými výrazy, ale styl originálu může i substituovat. Dále odkazuje na A. Popoviče, který uvádí čtyři způsoby výrazové situace při překladu. Za a) překladatel výrazově vystihuje originál, b) překladatel má sice k dispozici výrazové prostředky, aby vystihl originál, ale záměrně zdůrazňuje některé jeho stylistické rysy a tím mu přidává další estetické informace, c) překladatel ochuzuje výrazové vlastnosti originálu, zjednodušuje jeho styl, d) překladatel nemá k dispozici výrazové prostředky, aby vyjádřil rys originálu, a proto používá substituci.⁶⁸

Nedvěďová ve své studii naráží na skutečnost, že se obvykle při posuzování překladu hodnotí jazykově slohová podoba originálu jako základní nebo jako jediné hledisko. Přitom je podle autorky důležité věnovat se obrazu hlavního hrdiny a textové výstavbě díla. Právě tyto faktory jsou totiž důležité pro určení jazykově slohové výstavby překladu. Úkolem překladatele je najít nejlepší slohový ekvivalent, a to buď přímými paralelními prostředky, nebo substitucí. Ale překladatel je limitován celkovou situací jazyka, do kterého překládá,

⁶⁷ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Apostrof, Praha 2012, ISBN 978-80-87561-15-7, s. 83-34.

⁶⁸ ŠNYTOVÁ, Jana. *Expresivita originálu a překladu při překládání slovinské literatury do češtiny*. In JENSTERLE DOLEŽALOVÁ, Alenka (ed.) *Vzájemným pohledem*. Národní knihovna České republiky – Slovanská knihovna. Praha 2011, ISBN 978-80-7050-604-2, s. 245

výstavbou tematické roviny, roviny postav díla, typem výstavby textu a slohovými normami v jazyku, do kterého překládá.⁶⁹

Při výběru slov překladu dochází podle Levého ke třem typům stylistického ochuzování slovníku. Jedním z těchto typů je užití stylisticky neutrálního, a tedy bezbarvého slova místo slova citově zabarveného. Výraz pak ztrácí svou stylistickou hodnotu. Příklad lze uvést ochuzování zvukových představ u Čapka. Místo slova *drnčící*, které je zvukově expresivní a lidově zabarvené, se v překladu výraz *zvonící* jeví jako neutrální, *rachotící* je pak obecné označení pro silný přerušovaný zvuk. Dále citově zabarvené spojení *předoucí auta* překladatelé třikrát přeložili jako *rachotící auta*. Zde si překladatelé text domysleli a vložili do něho svou představu zvuku, který se většinou s auty pojí. Dále se často stává to, že překladatel použije normálnější, běžnější výraz. Opět u Čapka spojení *klouzavá tráva* je třikrát obyčejně přeloženo jako *kluzká* a jednou obecně *hladká*. Místo *supající mastodonti* výraz *supící*, *funící* nebo *těžce dýchající*. V překladu se mimo oslabování expresivních výrazů může objevit opačný sklon, a to zesilování. Překladatel si je vědom toho, že hlavní prvek ve významu je zde intenzita a tento význam přežene. Slova zesilující nebo zveličující jsou při překladu velmi často zesilována. Levý uvádí opět příklad na Čapkově výrazu *z této veliké hromady*. V jednom případě je zachován stejný výraz, v dalším je výraz zesílen na *velikánský*, v dalších dvou případech na *obrovský* a třikrát na *ohromný*. Slovo *hromada* překladatelé přeložili jako *dav*, *zástup*, *spousta*. Slovní spojení *ošklivá studně* bylo zesíleno na *ohavná*, *odporná*, nebo *hrozná*. U těchto intenzivních výrazů skoro nikdy nenajdeme oslabování. Levý ještě dodává, že překladatelská chyba vzniká především mezi výrazem stylisticky neutrálním a výrazem expresivním. Překladatelé podle něj stírají výrazové tendence originálu a mají spíše sklony k neutralizaci.⁷⁰

Levý rozlišuje tři základní překladatelské postupy: překlad, substituce a transkripce. Zastavuje se nad překladem onomatopoií. Tvrdí, že by se nemělo substituovat tam, kde chybí významová složka. Příklad uvádí nad přeloženým *Wiealala leia* na *Olala lalala*. Tímto překladem jsou narušeny harmonické a rytmické hodnoty zvukové řady originálu a k tomu je zde dosazen sled zvuků, který může připomínat výraz údivu z francouzštiny. Dále zdůrazňuje, že je chybné nepřeložit onomatopoeie *drop drip drop*, protože v originálu mají navodit představu odkapávající vody, tudíž je vhodná substituce českou řadou např. *kap, krap, kap*. Překlad by v tomhle případě byl vhodný u „řeči“ domácích zvířat nebo pro běžné přírodní

⁶⁹ NEDVĚDOVÁ, Milada a kol. Obecná čeština v překladu. In *Naše řeč* 1981, č. 2., ISSN 0027-8203, s. 66-67.

⁷⁰ LEVÝ, 2012, s. 130-132.

zvuky. Nelze ale překládat onomatopoeie, pokud se jedná o ad hoc vytvořenou nápodobu přírodního zvuku. V tomto případě se má použít pouze fonetický přepis. Substituci má podle Levého překladatel použít pouze tehdy, kdy není možný překlad pro těsnou závislost uměleckého prvku na jazyku nebo na cizích historických skutečnostech. Ideálně by měl překladatel dosáhnout významové srozumitelnosti a navodit představu cizího prostředí. U překladu ze slovanských jazyků je zde výhoda díky shodě slovních kmenů např. u jmen (*Militrisa, Babaricha*).⁷¹

Jazyk originálu s jazykem překladu není souměřitelný. Překladatelé převádějící do češtiny mohou využít bohatství češtiny tam, kde má čeština něco navíc před ostatními jazyky. Zmiňované bohatství, které se opomíná užívat, jsou zdobněliny a citově zabarvená slova, zvláště mazlivá, jsou to například výrazy: *drobeček, brouček, zatracený, hrozitánský, veleukrutný, štístko*. Další výhodou v češtině autor spatřuje v možnosti vytvářet předponami a příponami ze základního slova nové a stylisticky účinné odvozeniny jako například: *lehký, lehounký, lehoučký, lehoulinký* nebo *otevřít, pootevřít, nedovřít*. Pokud těchto možností překladatel nevyužije, může se jeho styl zdát chladný, bezbarvý a bezcitný.⁷²

Vzhledem k tomu, že obsah díla je závislý na cizím prostředí a jazyk překladu díla je český, mohou se objevovat rozpory. Rozpor vzniká tak, že se překladem spojí prostředí děje a specifický výraz z češtiny. Překladatel často musí volit kompromis, kterým se i přesto nepodaří tento rozpor zakrýt. Podle Levého je překlad dokonalejší, pokud se rozpory podaří překonat. Překladatel má za úkol tyto rozpory smiřovat. Čtenář si totiž i z malého detailu sám povšimne, že je dílo přesazené do cizího prostředí. Překladatelé kolísají mezi tím, zda přiblížit dílo čtenáři nebo přenést čtenáře do prostředí díla.⁷³

Překladatel může výrazy nově vytvářet nebo cizí výrazy ve svém prostředí zdomácnuje. Tyto zdomácnělé výrazy pak nazýváme exotismy. Avšak při převodu se překladatel snaží projevit svou tvůrčí schopnost a leckdy vytváří neologismy, které nejsou nutné, popřípadě přetváří stará slova. Překladatel tímto strhává pozornost sám na sebe, místo toho, aby povznesl autora. Levý v kapitole uvádí, že je vytváření neologismů nevyhnutelné a překladatelé při něm musí být opatrnější více než původní autoři. Překladatel může být méně výrazově pohotový a nepoužije dobře výraz, který je pro češtinu vhodný.⁷⁴

O neologismech Levý dále tvrdí, že je možné je tvořit pouze ve výjimečných případech. Pokud jazyk překladu nemá protějšek k speciálnímu termínu (u typicky národních

⁷¹ Tamtéž, s. 107-109.

⁷² Tamtéž, s. 67-68.

⁷³ Tamtéž, s. 88-90.

⁷⁴ Tamtéž, s. 100-103.

výrazů), překladatel má použít širší, nadřazený pojem. U lokálních výrazů překladatel zobecňuje, protože čtenář nezná cizí prostředí. I přes nutné zobecňování se překladatel má snažit neochuzovat výraz originálu.⁷⁵

Podle Sgalla a Hronka při překladu někteří překladatelé upřednostňují obecnou češtinu v lexikální a frazeologické oblasti, kdežto jiní využívají oblast hláskovou a tvarovou. Důležitá je zde především míra, protože vztahy mezi těmito oblastmi nejsou libovolné. U expresivního nebo vypjatě emocionálního vyjadřování považují autoři za výhodné vyvážit vztah výše zmiňovaných oblastí. Působivě pak působí složky hláskové a tvarové v kontrastu se spisovanými podobami.⁷⁶

U Nedvědové naopak zaznamenáme, že účinně bude působit spisovná podoba u hrdiny, který se jindy vyjadřuje silně nespisovně. Nedvědová uvádí příklad na dvou větách z překladu Mihailovičovy povídky Prohra. „*Od té doby mi zůstává už jen jedna... naděje,*“ a dále „*Člověk, kterému už zbývá jenom jediná naděje*“. Překladatel zde schválně použil spisovné prostředky, jelikož zde jde především o význam a jde u druhého případu o poslední větu povídky.⁷⁷

Ještě předtím, než přistoupím k samotné analýze textu překladu, je třeba krátce nastínit jazykovou situaci češtiny s ohledem na útvary, které použil Petr Mainuš v překladu. Zmíním se i o slovinských variantách jazyka.

2.2 Obecná čeština a interdialekt

Jak píše Sgall, čeština se od ostatních jazyků liší tím, že v hovoru lidé nepoužívají spisovný jazyk ani místní nářečí, ale nespisovný útvar, který Havránek pojmenoval jako obecná čeština. Staví se do roviny ke spisovné češtině, moravským interdialektům a nářečím. Často dochází k prolínání spisovné a obecné formy, hranice totiž mezi jednotlivými útvary nejsou pevné. Pokud vyloučíme vlivy přistěhovalců, můžeme jako základní variantu obecné češtiny považovat pražskou nespisovnou mluvu. Nemělo by se však mluvit o obecné češtině jako o „pražské češtině“. Tato nespisovná forma je rozšířená po celých Čechách. Na Moravě a ve Slezsku je situace rozdílná. Právě tam pronikají nespisovné prvky obecné češtiny, ale podle lingvistů nezatlačují moravská nářečí a interdialekty. A i přestože některé prvky interdialektů na Moravě mají shodné prvky s obecnou češtinou, Sgall a Hronek si nemyslí, že by se tak moravské interdialekty měly pokládat za variantu obecné češtiny.⁷⁸

⁷⁵ Tamtéž, s. 128-129.

⁷⁶ SGALL, Petr – HRONEK, Jiří. Čeština bez příkras. H+H, Praha 1992, s. 101.

⁷⁷ NEDVĚDOVÁ, 1981, s. 71.

⁷⁸ SGALL, 1992, s. 21-23.

Bečka tvrdí, že obecná čeština je územní varianta používaná v Čechách a v části Moravy. Je to interdialekt, do kterého splynula nářečí z Čech, především středočeská. Na Moravě se uchovávají stále místní nářečí a rozdíly v nářečích se pak vyhlazují v interdialektech (nadráječích). Interdialekt nebo krajově zbarvený obecný jazyk je prostředkem k fungování lidového jazyka v krajích, kde se používá nářečí. Bečka také dodává, že obecná čeština proniká na Moravu, a tak vytváří její moravskou variantu.⁷⁹ Nicméně jinak mezi lingvisty panuje na obecnou češtinu rozdílný názor.⁸⁰ Sgall a Hronek hovoří o tom, že interdialekt vzniká tehdy, pokud v jazykové oblasti mluvčí místních nářečí zanechávají hlavní znaky svého nářečí kvůli styku s mluvčími jiných útvarů. Autoři si však myslí, že je termín interdialekt je vhodný pouze tam, kde se stále nářečí drží. Pokud je ale nářečí zatlačeno nadráječím a pokud se tento útvar používá i v běžné hovorové řeči, nejde zde o interdialekt, ale o jazykový útvar obecný.⁸¹

Mžourková odkazuje na Karla Hausenblase, který upozorňuje na to, že i když je obecná čeština pro běžný denní styk Čechů v Čechách základem pro dorozumívání, na Moravě tomu tak není a je na ni negativně nahlíženo proto, že se snaží být obecným útvarem, kterým není a také proto, že pro samotné uživatele není vlastním jazykem. Za toto záporné nahlížení může také fakt, že se v umělecké literatuře postavy z okraje společnosti často vyjadřovaly obecnou češtinou pražského typu.⁸²

Právě v obecné češtině, jak připomínají Sgall a Hronek, nalezneme slova a slovní spojení, kterými spisovná čeština nedisponuje. Jsou to výrazy především emocionálně zbarvené např. *zdejchnout se*, *zvorat něco*. Expresivní a emocionální výrazy se totiž používají hlavně v běžné hovorové češtině. Proto některá slova jako např. *ouřada*, *bejvák*, *strejda* nebo *vejrat* můžeme najít ve Slovníku nespisovné češtiny. Některá slova obecné češtiny se přes nejprve hovorové užívání můžou dostat i do neutrální slohové vrstvy spisovné češtiny.⁸³

Slovinský jazyk dělí Jože Toporišič, na kterého odkazuje Mžourková ve své studii, na spisovné útvary, kam patří spisovná slovinština a hovorová spisovná slovinština a na nespisovné, kam náleží hovorová nespisovná slovinština, nářečí a městská mluva. Pokud bychom měli k českému termínu interdialekt přiřadit slovinský, byl by to *pokrajinski*

⁷⁹ BEČKA, 1992, s. 9-10.

⁸⁰ Postojům lingvistů k termínu hovorová čeština se podrobněji věnují Sgall a Hronek na s. 23-25.

⁸¹ SGALL, 1992, s. 19.

⁸² MŽOURKOVÁ, Hana. Interdialekty a slang v překladu (Nad překladem románu A. Skubice Fužinské blues). In *Preklad a tlmočenie 7. Sociokultúrne aspekty prekladu a tlmočenia: prítomnosť a budúcnosť*. Vyd. Univerzity Mateja Bela, Filologická fakulta, Banská Bystrica 2007, s. 256.

⁸³ SGALL, 1992, s. 56.

pogovorni jezik, který se bere jako nižší hovorový jazyk, nadnářeční útvar. K interdialektům se podle různých lingvistů řadí mluva centrálního Slovinska, a to lublaňská slovinština a kraňská gorenština.⁸⁴

2.3 Slang

Slang můžeme zařadit do nespisovné řeči, kterou se běžně hovoří. Ve Slovníku nespisovné češtiny (dále pouze SNČ) se o slangu píše, že podle Hubáčkovy definice je slang a argot součástí jazyka, který má hovorovou a nespisovnou podobu. Používá se v běžném polooficiálním a neoficiálním styku lidí, jenž je vázán stejným pracovním prostředím nebo stejnými zájmy, slouží k specifickým potřebám komunikace a k vyjádření příslušnosti k určitému prostředí nebo zájmové sféře. V této skupině lze rozlišovat profesionalismy (nespisovné názvy terminologické povahy) a slangismy (disponující výrazným prvkem expresivity a citovosti). Je dobré zmínit také argot, kterým se označuje jazyk spodiny a podle definice je důležité utajování. Mezi slangem a argotem nejsou pevné hranice. Například studenti do svého slangu přibírají argotismy a na druhé straně argot má některé shodné rysy se slangem.⁸⁵ Takovým rysem, který je společný s profesními nebo zájmovými slangy, je příslušnost ke komunitě, která se vyjadřuje znalostí argotu.⁸⁶

Jak již bylo řečeno, slang se objevuje tam, kde je vázán stejným pracovním prostředím nebo zájmovou sférou. Do slangů tedy řadíme například slang vězeňský a kriminální, vojenský, železničářský, řemeslnický a technický, slang pracovníků městské dopravy, motoristický slang, drogový slang, školní a studentský, slang pracovníků médií, hudební slang, divadelní, sportovní nebo cirkusový slang a v neposlední řadě sem spadá ostravská městská mluva a brněnská mluva neboli hantýrka či hantec.⁸⁷

Slangy vznikají a zanikají. Bečka do zaniklých slangů řadí slang mlynářský nebo vorařský. Naopak nově vzniklý je například slang filmařský. U některých slangů najdeme dvojí podobu. Sportovní slang užívají jak trenéři závodníků (profesionální), tak diváci (zájmový).

Slangy jsou podle Bečky výrazně expresivní, a to hlavně pokud jde o vyjádření citového vztahu v pracovním prostředí. Slang, hantýrka a slova z profesionální mluvy autor tedy řadí do výrazové expresivnosti. Pracovníci mezi sebou užívají různé přezdívky, vtipné narážky nebo expresivní transformace odborných termínů a názvů. Vzhledem k tomu, že

⁸⁴ MŽOURKOVÁ, 2007, s. 254.

⁸⁵ HUGO, Jan (ed.), Slovník nespisovné češtiny. Argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov. Maxdorf, Praha 2006. ISBN 80-7345-086-0, s. 11.

⁸⁶ Tamtéž, s. 22.

⁸⁷ Tamtéž, s. 25-37.

mimo pracoviště jsou slangové výrazy častokrát těžko srozumitelné, jejich výskyt je v běžné lidové řeči malý.⁸⁸

2.4 Překlad dialektů

V této kapitole bude řeč o překladu nářečí, nicméně základní pravidla můžeme vztáhnout i na překlad zmiňované městské řeči Brna.

O rozporech v překladu již byla řeč výše. Levý příkládá velký důraz na jednotnou koncepci. Překladatel by měl mít pevný názor na dílo a k němu také jednotný přístup. Pokud nemá, vede tento postup zbytečně k rozkolísanosti, i když překladatel má možnost svým umem tomuto zabránit. U převodu dialektů by tedy překladatel neměl totéž slovo tlumočit několikerými podobami.⁸⁹

Vztah mezi originálem a překladem nemůže být totožný, nelze tak úplně zachovat specifčnost. Pokud by byl totožný, musel by být překlad doslovně přeložený, byla by to kopie sociálních, dobových i lokálních dialektů. Překlad ale cílí na výsledný dojem, působení díla na čtenáře. Překladatel se má snažit především o poskytnutí iluze dobového a národního prostředí čtenáři.⁹⁰

Nářečí podle Bečky má v uměleckém textu mají charakterizační úkol, podbarvují totiž místní kolorit.⁹¹ Překlad místního nářečí je velmi obtížný. Levý zastává názor, že jediné, čeho může překladatel dosáhnout při charakteristice mluvčího, je odlišit jazyk venkovana od ostatních postav, které mluví celonárodní řečí. U venkovského jazyka je vhodný náznak. Mají být použité fonetické, lexikální nebo syntaktické rysy, které se užívají ve více nářečích. Substituci má překladatel použít pouze tehdy, pokud převládá obecný význam nad významem zvláštním. Nářečí nebo cizí národní jazyk jsou spjaty s cizím krajem, tudíž nelze substituci využít. Pokud překladatel použije substituci, výsledek pak působí rušivě. Substitute by mohla být použita například tam, kde je nářečí nebo cizí jazyk použit jen pro karikování postavy, a to, pokud nad specifickým krajovým nebo národním zařazení převládá komický záměr.⁹²

2.5 Překlad románu Fužinské blues

Pro analýzu jsem se rozhodla vybrat román *Fužinské blues* z roku 2004, přeložený Petrem Mainušem, ze slovinského originálu *Fužinski bluz* z roku 2001.

⁸⁸ BEČKA, 1992, s. 11.

⁸⁹ LEVÝ, 2012, s. 90.

⁹⁰ Tamtéž, s. 110-111.

⁹¹ BEČKA, 1992, s. 125.

⁹² LEVÝ, 2012, s. 117.

Celý text je složen ze čtyř příběhů, které se vzájemně proplétají. Čtyři vypravěči používají různé jazykové varianty, kterými autor postavy charakterizuje. Prvním z vypravěčů je metalista Pero. Pero mluví hlavně nespisovně, často vulgárně.⁹³ Používá slova z brněnské hantýrky a moravský interdialekt. Druhým vypravěčem je profesorka Věra, která mluví převážně spisovně, často v knižní vrstvě. Třetí důležitou postavou je Igor Ščinkovec, bývalý řidič autobusu a nynější spolumajitel realitní kanceláře. V jeho řeči najdeme jak spisovnou, tak nespisovnou podobu jazyka. Používá slova přejatá z němčiny a vulgarismy. Poslední ze čtyř příběhů vypráví Janina, šestnáctiletá dcera Černohorce. Janina mísí nespisovnou řeč s brněnskou hantýrkou.

Jak píše Strsoglavec, v originálním díle je pro Pera typická výjimečná subkulturní slovní zásoba, pro bývalou profesorku slovinštiny v důchodu je zase příznačným jazykem knižní slovinština a žargon. U Igora Ščinkovce narazíme na publicistickou vrstvu jazyka a u Janiny na směsici lublanštiny a černohorské srbštiny.⁹⁴

Mžourková zmiňuje, že překladatel využil spisovnou češtinu, hovorovou češtinu, nespisovnou češtinu s obecněmoravskými jevy a slang města Brna.⁹⁵ (V brněnské řeči se objevují prvky hanáckých nářečí, ale také do ní pronikají vlivy obecné a spisovné češtiny.)⁹⁶

Pro jazyk centrálního Slovinska překladatel zvolil moravský interdialekt, hlavně řeč města Brna, aby poukázal na řeč města Lublaně. Mžourková přistupuje k termínu tzv. obecné moravštiny, i když si uvědomuje, že termín ještě není v lingvistice přijat.⁹⁷ Jak již bylo zmíněno výše, Levý tvrdí, že substituce v případě, pokud jsou nářečí nebo cizí národní jazyk spjaty s krajem, působí rušivě. Vhodná alternativa by zde bylo pouze použití náznaku.

Nastává zde otázka, jak přeložit jazyk Janiny. Janina v originále různě přeskakuje z nespisovné mluvy města Lublaně do černohorské srbštiny. Překladatel zvolil místo cizího jazyka – černohorské srbštiny brněnskou hantýrku. Podle Mžourkové toto řešení není nejšťastnější, protože text může být náhradou obtížně srozumitelný. Navíc v tomto případě může hantýrka působit jako prostředek jazykové komiky, jelikož ho autoři umělecké literatury takto využívají a mimo Brno je v Čechách uměle udržován např. prostřednictvím zábavních pořadů v televizi. Hantýrka navíc může být expresivnější než výchozí jazyk, může vulgarizovat jazyk originálu. Autorka navrhuje nahrazení hantýrky jiným slovanským

⁹³ Díky širokému rozvrstvení češtiny si překladatelé mohou dovolit místo vulgárního výrazu použít nespisovné hlásky a tvary, což je pro naši mírnější povahu přijatelnější, jak upozornili Sgall a Hronek.

⁹⁴ STRSOGLAVEC, Ďurđa. Še sreča, da je slovenščina (južno)slovanski jezik. In *Slovanstvo v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2010. ISBN 9789612373634, s. 84.

⁹⁵ MŽOURKOVÁ, 2007, s. 253.

⁹⁶ Tamtéž, s. 257.

⁹⁷ Tamtéž, s. 256.

jazykem, co nejbližším cílovému jazyku nebo zachováním slavismů. Na závěr ještě dodává, že hantýrku používají v celé knize v malé míře i ostatní vypravěči, takže lze nejde o charakteristiku jednoho, tak jak je tomu v jazyce originálu.⁹⁸

⁹⁸ Tamtéž, s. 260-261.

3 Expresivita v překladu díla Fužinské blues

V této části se pokusím doložit existenci expresivity v díle *Fužinské blues* podle výše rozebraného dělení podle Zimy. Vzhledem k tomu, že se v celé knize vyskytuje mnoho expresivních výrazů a vět, není mým záměrem podat celkový přehled všech prvků expresivity, jakožto spíše doložit samotný výskyt expresivity vůbec. Jednotlivá slova budou pro lepší přehlednost převedena do základního tvaru. U některých výrazů se k základnímu slovu vyskytuje více expresivních významů, v tomto případě uvádím pouze význam jeden, který je v kontextu jasný.

K analýze překladu budu vycházet ze *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (dále zkratka SSČ), dále *Slovníku spisovného jazyka českého* (dále SSČJ), *Slovníku nespisovné češtiny* (dále SNS), *Encyklopedického slovníku* (dále ES) *Velkého slovníku hantecu* (dále VSH), *Šmírbuchu jazyka českého: slovníku nekonvenční češtiny* (dále ŠJČ).

Seznam zkratk:

zool. – zoologie

tech. – technika

dok. – dokonavé sloveso

nedok. – nedokonavé sloveso

hovor. – hovorově

ob. – obecně, obecná čeština

kniž. – knižně

zast. – zastarale

expr. – expresivně

hanl. – hanlivě

zhrub. – zhruběle

vulg. – vulgárně

3.1 Inherentní expresivita

3.1.1 Expresivita hláskového skladu slova

mlad'och, hňup, čvachtat

3.1.2 Expresivita daná příponami slova

Expresivita daná příponami u substantiv maskulin:

-ák: švihák, kamioňák, tenisák, chlapák, somrák, soplák, techničák, opičák, kand'ák⁹⁹

-áč: naháč, brejláč

-ec: zasranec, zkurvenec, ulízanec, blbec, krasavec, snaživec, učenec

-och: mlad'och, divoch

-as: mamlas

-an: buran

-án: hrubián

-oun: hezoun, brýloun

-ouš: starouš

-a: buzna, trouba

-da: páprda

-out: masožrout

Expresivita daná příponami u substantiv u substantiv feminin:

-na: prcina, čurina

Expresivita daná příponami u substantiv u substantiv neuter:

-isko: vinisko¹⁰⁰

3.1.3 Expresivita slov hybridních

-ant: buzerant, parchant, laborant

-ián: mafián, hrubián

3.1.4 Expresivita vznikající významovou změnou slovo tvorného typu

pakárna, sviňárna, kožárna¹⁰¹

3.1.5 Expresivita substantivních deminutiv

kundička, čásek, čefurek¹⁰², frajírek, župánek, školáček, kašpárek, chlápek, fórek, zajíček, kořínek, synáček, ubožáček, náladička, bandička, příhodička, sameček, masíčko, kafičko, lasturka, prdelka, živáček, storka, cigárko, bradička, krasotinka, mlad'oška, mrška, bojůvka

⁹⁹ Slovo kand'ák nenajdeme v žádném ze slovníků. Pouze z kontextu věty nebo z originálu se můžeme dovědět významu: „Jo, dva kand'áky vody vedle hajzlu, náák změna.“ (Fužinské blues, s. 49), „Da, dva kanistera vode pored školjke, jaka neka zamjena.“ (Fužinski bluz, s. 45).

¹⁰⁰ Substantivum vinisko opět nenajdeme v žádném ze slovníků a význam můžeme pouze odvodit z kontextu. „...kastle viniska a piva.“ (Fužinské blues, s. 46), „...gajbe vina in piva“ (Fužinski bluz, s. 42)

¹⁰¹ Výraz kožárna nenajdeme v žádném ze slovníků. Z kontextu a z originálu však můžeme odvodit, že se jedná o koženou bundu. „...udělat dojem na tu kočku v kožárně.“ (Fužinské blues, s. 11), „...da bo s tem naredu vtis na to bejbo v leder džaketu.“ (Fužinski bluz, s. 12)

¹⁰² Čefurek (Strsoglavec na s. 84 píše, že čefur je hanlivá přezdívka, která se používá pro přistěhovalce z jihu bývalé Jugoslávie nebo jejich potomky) zde působí ještě expresivněji než samotný výraz čefur.

3.1.6 Expresivita citoslovcí a výrazů onomatopoických

ojoj, jupí, achjo, ajaj, bože, ach, kurva drát, kurňa, sakra, do řiti, hergot, no krucinál, krucifix, fiha, kurnik šopa, jaj, ups, a bim ho, boha jeho, bū, pchchchchrrrr, chrrrrrglglchrr

3.2 Adherentní expresivita

U adherentní expresivity u jednotlivých slov dokládám vysvětlení jednoho nebo obou významů slova, v závorce je pak zkratka slovníků, kde se daný výraz nachází.

3.2.1 Expresivita vznikající přesuny pojmenování uvnitř oblasti jevů lidského života

Pojmenování z oblasti biologie, fyziologie a patologie člověka:

strávit – 1. trávením vstřebat (SSČ), 2. smířit se s něčím (SNČ)

Jména osob a názvy jevů z kulturní historie člověka:

xantypa – 1. Xantippa – manželka Sókratova, podle některých tradic hádává a nesnášenlivá (ES), 2. hanl. zlá, hašteřivá žena (SSČ)

venuše – 1. staroitalská bohyně jara a krásy (ES), 2. expr. žena, zvl. krásná (SSJČ)

pojmenování z oblasti jevů pohádek a bájí:

kašpárek – 1. komická figurka dětského, zvláště loutkového divadla (SSJČ), 2. kašpar – ob. expr. směšně jednající člověk (SSČ)

zjevit – 1. poněkud zast. a kniž. stát se zjevným; ukázat se, objevit se jako vidina, přízrak a podobně, 2. ob. expr. pomínout se, zbláznit se (oboje SSJČ)

názvy z okruhu vojenství a společenského života, názvy odborných činností a činností v úzkém okruhu lidí:

maširovat – 1. ob. pochodovat, 2. expr. jít (oboje SSJČ)

kočírovat - 1. ob. řídit koňské spřežení (SSJČ), 2. řídit (auto, firmu) (SNS)

koupit – 1. získat za peníze (SSČ), 2. koupit jednu – dostat facku, ránu pěstí apod. (SNČ)

obtáhnout – 1. tahem pera zvýraznit (SSČ), 2. vulg. mít pohlavní styk (SNS)

mlít – 1. drtit větší částice nějaké látky třením, nárazem na zcela drobné, rozřezávat na drobno, 2. ob. expr. rychle a často nesrozumitelně mluvit; rychle něco odříkávat (oboje SSJČ)

přihrnout – 1. dok. blíže nahrnout, 2. expr. hlučně, spěšně přijít (oboje SSČ)

šrotovat – 1. ned. měnit na šrot (SSJČ), 2. myslet (ŠJČ)

natřásat – 1. natřást – třesením načechrát, setřepat, třesením získat, 2. ned. expr. vypínat se (oboje SSČ)

blázinec – 1. ústav pro lidi duševně choré, 2. ob. expr. (o místě nebo společnosti) nepořádek, zmatek (oboje SSJČ)

vpadnout – 1. nenadále násilně, zpravidla vojensky, vniknout; učinit, provést vpád; vtrhnout, 2. expr. prudce nebo nenadále vstoupit, dostat se, vrazit (oboje SSJČ)

vpálit – 1. pálením vtisknout, vyznačit do něčeho, 2. ob. expr. rychle, znenadání, bez obalu říci; vmést (oboje SSJČ)

prohodit – 1. proházet (prohodit zavátou cestu), 2. krátce, stručně říci, promluvit; pronést (oboje SSJČ)

V knize se vyskytuje mnoho expresivních výrazů pro význam zbít:

natáhnout – 1. tahem, tažením upevnit, umístit, napnout (SSČ), 2. dát někomu ránu (SNS)

nasolit – 1. posypat solí, solením upravit, 2. ob. expr. nabít, natlouci; vůbec způsobit něco nepříjemného (oboje SSJČ)

rubat – 1. poněkud zast. sekat, kácet; usekávat (SSJČ), 2. Velký slovník hantecu uvádí pouze výraz *zrubat* – zbít, zmlátit

vlepit – 1. lepením připevnit dovnitř něčeho nebo na něco, 2. expr. (nenadále) dát 1 tak, že krátce ulpí; ušetřit (oboje SSJČ)

zrušit – 1. dok. k rušit (SSJČ), 2. ŠJČ ke slovesu zrušit uvádí významy zneškodnit, znemožnit, zabít, zavraždit¹⁰³

šněrovat – spojovat, svazovat, stahovat tkanicí provlékanou dírkami nebo zachycovanou háčky, 2. expr. šněrovat si to – jít, chodit, pohybovat se ze strany na stranu, klikatě (oboje SSJČ)

hrabat – 1. zvláště náradím, rukou nebo jinak shrnovat dohromady s povrchu něčeho; shrabovat; urovnávat povrch něčeho; uhrabávat, pohrabávat (SSJČ), 2. hrabat se v něčem – prohlížet vnitřek cizí věci nebo opravovat přístroj (SNS)

3.2.2 Expresivita vznikající pojmenováním skutečnosti z oblasti lidského života výrazy z okruhu života živočišného

chcípnout – 1. hynout, dodělat, pojít, zajít, zdechnout (SSJČ), 2. vulg. umřít, nudit se – slang současné mládeže (SNS)

¹⁰³ Výrazy peckovat, vkydnout, dát tečku nebo vytečkovat, které se vyskytují v textu, neuvádím, protože jejich druhý expresivní význam se neobjevuje v žádném ze slovníků.

sežrat – 1. žraním pohltnout, pozřít, zhltnout (SSJČ), 2. zhrub. (o lidech) sníst (SSČ)

vřeštět – 1. (o zvířatech) vydávat pronikavý, ječivý hlas, 2. expr. vydávat pronikavý, ječivý křik, zvuk vůbec (oboje SSJČ)

pípat – 1. (o ptácích, zvl. mláďatech) vydávat slabounké vysoké zvuky; kvíkat, 2. expr. mluvit vysokým slabým hlasem nebo expr. (zpravidla záporně) zcela málo promlouvat; mukat, dutat, hlesat (oboje SSJČ)

požírat – 1. ned. k požrat, (postupně) žrát, 2. přeneseně expr. pohlcovat (oboje SSJČ)

kviknout – 1. ned. ke kvičet (o zvířeti) vydávat zvuky, 2. expr. pištět (oboje SSJČ)

trknout – 1. trkat – vrážet do někoho, něčeho úderem rohů a podobně (SSČ), 2. uvědomit si (SNS)

lapnout – 1. lapat – snažit se něco rychle chytit, chytat (SSČ), 2. expr. získat, ulovit (SSJČ)

vyletět – 1. letem se dostat ven, 2. expr. vykonat rychlý pohyb nahoru; vystoupit, vznést se; rychle vyběhnout (oboje SSJČ)

přilétnout – 1. letem se přiblížit, 2. expr., rychle přiběhnout, přijet; vykonat rychlý pohyb (oboje SSJČ)

řvát – 1. (o zvířatech) vydávat silný hlas, ozývat se silným hlasem, 2. expr. (o lidech) silně křičet (oboje SSJČ)

zařehtat – 1. (o koních) krátce, chvíli řehtat; zařičet, zaržát, 2. – zařehtat se dok. expr. (bujně, hlučně, nevázaně) se zasmát; zachechtat se, zařehnit se (oboje SSJČ)

olizovat – 1. přejíždět jazykem po něčem; lízat, 2. ob. expr. líbat (oboje SSJČ)

huba – 1. tlama, 2. zhrub. ústa jako část obličeje; obličej vůbec (oboje SSJČ)

tlapa – 1. dolní část zvířecí nohy (zpravidla u šelem); (zvířecí) noha, pracka, 2. expr. (lidská) noha (oboje SSJČ)

vůl – 1. vykleštěný býk, užívaný k tahu, 2. zhrub. hlupák; též nadávka (oboje SSJČ)

osel – 1. lichoprstý, koni příbuzný savec s dlouhými ušima, jehož ochočené formy (osel domácí) se užívá k tahu, k jízdě a k nošení břemen, 2. ob. expr. pošetilec, hlupák (oboje SSJČ)

kůň – 1. velký jednokopytník původem ze stepi, člověkem ochočený a užívaný k tahu a k jízdě (SSJČ), 2. nadávka, mírnější než vůl (SNS)

kočka – 1. malá kočkovitá šelma, chovaná v domácnostech, na venkově zvláště pro hubení myší; kočka domácí (SSJČ), 2. hezká žena (SNS)

koza – 1. menší přežvýkavec chovaný pro mléko, koza domácí (zool.), samice kozy domácí (SSJČ), 2. hanl. žena, obvykle jako nadávka (SNS)

kozy – 2. zhrub. kozy – množné číslo – ženské prsy (SNS)

žabka – 1. zdobnělina k žába – bezocasý obojživelník (SSČJ), 2. expr. sotva školou odrostlá dívka (SSČ)

kobyła – 1. samice koně domácího, klisna, hřebice, 2. přeneseně zhrub. silná, hranatá žena (oboje SSJČ)

mrška – 1. zdobnělina k mrcha – zvířecí mrtvola, zdechlina, mršina, 2. expr. potvůrka, šelma (oboje SSJČ)

ryba – 1. vodní živočich dýchající zpravidla žábami a pohybující se pomocí ploutví (SSJČ), 2. malá ryba – nevýznamný člověk (SNS)

3.2.3 Expresivita vznikající přesunem pojmenování z oblasti zvířat, rostlin a přírodních jevů do jiných oblastí

roztát – 1. teplem se proměnit v kapalinu; teplem se rozehtát, 2. expr. stát se vlídným, srdečným, změnit se (zprav. v kladném smyslu) (oboje SSJČ)

hnít – 1. (o ústrojných hmotách) rozkládat se, být v rozkladu, 2. expr., často zhrub. žít v nečinnosti; zahálet (oboje SSJČ)

pohnojít – dok. k hnojit - zlepšovat úrodnost půdy dodáváním příslušných živin v podobě hnojiva (hnoje, strojních hnojiv) (SSJČ), 2. pokazit, zkažit (SNS)

namočit – 1. ponořit do tekutiny, 2. ob. expr. zatahnout, zaplést do něj. nepříjemné nebo ostudné věci (oboje SSJČ)

zakalit – 1. učinit (poněkud) kalným, nejasným (SSJČ), 2. skonat, zemřít, zahynout (VSH)

vypařit – 1. (o kapalině) přeměnit se z kapalného stavu v plynný, 2. ob. expr. (o člověku) nenápadně odejít; zmizet, vytratit se (oboje SSJČ)

kápnout – 1. dok. ke kapat - padat, stékat po kapkách, kanout; řinout se, stékat, splývat, 2. ob. expr. připadnout, dostat se (oboje SSJČ)

mraky – 1. oblak tmavého vzhledu, mračno (SSJČ), 2. velké množství (SNS)

3.2.4 Expresivní záměny pojmenování mezi oblastí neživé hmoty a oblastí lidského života

sud – 1. nádoba (obyč. dřevěná) v podobě válce s dvěma kruhovými dny, zpravidla uprostřed poněkud vypouklá a stažená obručemi, 2. zhrub. tlustý, nemotorný a málo bystrý člověk, bečka (oboje SSJČ)

pecka – 1. tvrdý obal se semenem některých dužnatých plodů (SSJČ), 2. silná rána (spíše úder, někdy též ve smyslu zvukovém), rána pěstí do obličeje (SNS)

kus – 1. oddělená část, díl nějakého celku (SSJČ), 2. vulg. sexuálně přitažlivá žena (SNS)

kořen – 1. podzemní část rostliny upevňující ji v zemi (SSJČ), 2. muž, pán, chlapec (VSH)

trouba – 1. starý hudební nástroj v podobě válce na konci rozšířeného, 2. ob. expr. hlupák; nadávka (oboje SSJČ)

rašpla – 1. – rašple - tech. druh pilníku k opracovávání měkkého materiálu, zejm. nekovového (SSJČ), 2. hanl. starší žena (SNS)

balda – sedlák, venkovan, neotesanec¹⁰⁴, klacek, hůl, vesničan, mužský pohlavní úd (VSH)

přívěsek – 1. předmět přivěšený na něčem, zprav. pro ozdobu, 2. expr. vedlejší podřadná část nějakého celku (oboje SSJČ)

rachejtle – poněkud zast. ob. a expr. raketa, ob. hanl. neupravená, ošklivá, odpuzující (zprav. starší) žena (oboje SSJČ)

bourák – ob. expr. velký přepychový automobil (SSJČ), silný, resp. odvážný muž (SNS)¹⁰⁵

vysmažit – 1. dobře, hodně usmažit (SSJČ), 2. vysmahnout – odejít, zmizet (SNS)

natřásat – 1. ned. k natřást – třesením, třepáním načechrát, 2. expr. vypnout se, vytáhnout se (oboje SSJČ)

sesypat – 1. sypáním hromadně spadat dolů (SSJČ) 2. sesypat se - hovor. zhroutit se (SSČ)

otrávit – 1. usmrřit jedem, 2. hovor. expr. ztratit dobrou náladu, stát se znechuceným (oboje SSJČ)

podusit – 1. (trochu) odusit (SSJČ), 2. působit podřízenému opakovaně komplikace, vyčítat mu chyby, šikanovat (SNS)

řezat – 1. ostrým nástrojem dělit na části nebo oddělovat (SSJČ), 2. řezat se – smát se (SNS)

vytočit – 1. provést něčím kruhovitý pohyb na místě nebo v malém oblouku, otočit, otočením nařídít, natočit (SSJČ), 2. naštvat, rozzlobit, vyprovokovat (SNS)

¹⁰⁴ ZIMA, 1992, s. 69.

¹⁰⁵ U výrazů rachejtle a bourák se ve slovnících pojí pouze expresivní významy.

3.3 Expresivita kontextová

3.3.1 Vyjadřování obrazné

„*V Sotesce se začala scházet masa kůže, železa a těžkých bot.*“ (Fužinské blues, s. 105, dále FB)

„*Společenská **intelligence** zrezaví.*“ (FB, s. 79)

„*Kdyby byla taková slova vyřčena, jejich nesmyslnost, **absurdita** by křičela do nebe -*“ (FB, s. 91)

„*Když odemknu, z bytu mě **pozdraví horko.***“ (FB, s. 254)

„*Vana je studená, nepříjemně mě **polechtá** po kůži.*“ (FB, s. 283)

„*...kde se **jazyk děje**, kde **lelkuje**? Kolem nás, jako **voda** kolem té skály v Balech. Kterou už pár set let **nahlodává**. Že tě vždy **čeká** u někoho jiného. Že se **děje**. Že na nás **čihá**. Že nás všechny **objímá.***“ (FB, s. 76)

„*... no ale aspoň **mozek** mně trochu líp pracuje. On **žmoulá plán.***“ (FB, s. 95)

3.3.2 Interference lexikálních prvků různých stylistických vrstev

„*Tlupa dětí se mezitím doma společnými silami pokoušela o **demolici** domu.*“ (FB, s. 17)

„*Opět by si myslel, že tu plácám nějaké **akademicko exkluzivistické** tlachy.*“ (FB, s. 131)

„*Ale on zcela **indiferentně** hleděl stranou a tvářil se, jako že nic neviděl.*“ (FB, s. 22)

„*...jednoho z těch **pretenciózních** opičáků, kteří se nám motali nad hlavami, pošťárala deštníkem pod tou mniškou sutanou.*“ (FB, s. 26)

3.3.3 Transpozice mezi jednotlivými oblastmi pojmenování

„*Jez, povídám morčeti, který strašně rychle, strašně urgentně **sbírá** ze lžičky zbytky jedu na krysy....**morče se nedůvěřivě dívá** kolem, určitě **přemýšlí**, jestli by bylo lepší **šňupnout** čáru hnedka...*“ (FB, s. 14)

„*A také na případnou přítomnost much, kterými se shora uvedený **pavouk** živí, a který by v případě jejich nepřítomnosti **umřel na podvýživu.***“ (FB, s. 19)

3.3.4 Cizojazyčné prvky

„*Myslím, že máš jako **attitude problem**,*“ (FB, s. 52)

„*Šli jsme do akce **against the odds, black metal gods**, dneska hovno, ne, všechno samí **šmėčkaři.***“ (FB, s. 8)

„Bobři sou klasa, myslím. *Fresh college beaver.*“ (FB, s. 9)

„Ale tys byla chladná jak *Celtic Frost, To Mega Therion* – kurva, Ireno...“ (FB, s. 10)

„Hej, řekl jsem si, kurva, takhle vy na mě, půjdu pro lublaňskou *hardcore-metal power* sajtnu.“ (FB, s. 188)

„Byl *in* ještě dobrejch pár let, pak začal kamarádit s *ňákýma jinýma lidma, s *ňákýma alter* týpkama, šíleně cool.*“ (FB, s. 257)

„Dobře to kočíruj dál, drž se stranou od drog, *just say no.*“ (FB, s. 271-272)

„Čech načechrá. Letí – pod'me – letí – Karić – bum! Zahović! *YEEEEESSSSSS!*“ (FB, s. 259)

„Ó, jo, to by bylo jako dost *bad.*“ (FB, s. 264)

Z výběru vyplývá, že se v textu objevují všechny tři druhy expresivity – inherentní, adherentní i kontextová. V největší míře se v díle vyskytuje expresivita adherentní. U inherentní a adherentní expresivity stojí za povšimnutí, že velká skupina výrazů je negativně zabarvena. Často zde najdeme slova vulgární, hanlivá nebo zhrubělá. V knize se nachází mnoho cizojazyčných prvků, některé jako například *cool* dokonce vícekrát. Z uvedeného přehledu se dá také usoudit, že inherentní a adherentní expresivita do sebe vzájemně zasahují. Některá substantiva jako například *masožrout, kašpárek, lasturka, mrška, zajíček, ptáček* splňují zásady jak pro inherentní, tak pro adherentní expresivitu, tudíž je můžeme zařadit do obou kategorií.

4 Porovnání expresivity překladu a originálu

V následující části práce budu porovnávat originál *Fužinski bluz* a jeho překlad *Fužinské blues* z pohledu expresivity.

Předkládám přehledně zpracované tabulky s porovnáním výrazů v českém a slovinském jazyku. Pokusím se zjistit, jestli se citové zabarvení překladem snižuje, zvyšuje nebo zůstává stejné. Z výše vybraných výrazů inherentní a adherentní expresivity předkládám vytvořené tabulky, ve kterých vycházím ze stejných slovníků, které jsou již uvedeny výše. Jednotlivá slova jsou převedena do základního tvaru, k výrazům, kde je to nezbytné, přikládám kontext. V tabulce předkládám pouze slova, která mají citový příznak.

U českých výrazů jsou významy a citové hodnocení nejvíce převzaty ze *Slovníku spisovného jazyka českého* (SSJČ). Ke slovinské části je využit *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (dále SSKJ), který v tabulce již neuvádím.

Seznam zkratk v tabulce:

ekspr. – ekspresivno

slabš. – slabšalno

nizko

vulg. – vulgarno

expr. – expresivně

hanl. – hanlivě

zhrub.– zhruběle

vulg. – vulgárně

iron. – ironicky

pog.– pogovorno

nižje pog. – nižje pogovorno

žarg. – žargonsko

Tabulka 1 Porovnání citového zabarvení v inherentně expresivních výrazech

Výraz v originále	Hodnocení citového zabarvení	Výraz v překladu	Hodnocení citového zabarvení
(mlad) típ – člověk, oseba sploh	ekspr.	mlad'och – mladý člověk chlápek – muž, mužský	expr. (někdy hanl.) expr.

		kluk - muž vůbec (vrstevník, druh, kolega, kamarád ap.) ¹⁰⁶	expr. (SSJČ)
dedek – moški, navadno starejši	ekspr.	chlapák – člověk nebo jiný tvor mající náležité vlastnosti (velikost, sílu, zdatnost, dovednost atd.) ve velké míře	expr. (SSJČ)
budalo – omejen, neumen člověk	ekspr.	blbec – velký hlupák; pitomec	zhrub. (SSJČ)
grobijan – grob člověk	ekspr.	mamlas – neotesanec, neurvalec, hrubec, hulvát hrubián – hrubý člověk	expr. (SSJČ)
stari – oče; mož; šef	ekspr.	starouš – stařec; manžel	expr. (SSJČ)
kmet – neroden, neuglajen člověk	slabš.	buran – venkovan	hanl. (SNS)
pezde – omahljiv, neodločen, bojzljiv člověk	nizko	buzna – homosexuál	vulg. (SNS)
tepec – omejen, neumen člověk	slabš.	trouba – hlupák; nadávka	expr. (SSJČ)
očanec – star, častitljivi moški, zlasti kmečki	ekspr.	páprda – starý, protivný, málo pohyblivý muž	hanl. (SSJČ)
pamž – otrok	slabš.	parchant – nemanželské dítě; dítě vůbec	vulg. (SSJČ)
komik – kdor poklicno zabava gledalce, zlasti z mimiko, govorjenjem	ekspr.	kašpárek – si počínající člověk, komická figura; šašek, tatrman, komediant	expr. (SSJČ)
sinko – sin	ekspr.	synáček – zdrobnělina k syn -	expr.

¹⁰⁶ K substantivu tip se v překladu dále objevují výrazy švihák, týpek, kořen, borec. V tabulce nejsou uvedeny proto, že v žádném ze slovníků není uvedeno hodnocení citového zabarvení.

		bezprostřední potomek mužského rodu	(SSJČ)
mesek – manjšalnica od meso - navadno rjavkasto rdeče tkivo človeškega ali živalskega telesa, zlasti mišičje	ekspr.	masičko – zdrobnělina k maso - měkká hmota živočišného těla, zpravidla zahnědle červenavá (zvláště svalovina na kostech)	expr. (SSJČ)
(živa) duša – člověk, zlasti z vidika njegovih značajskih, čustvenih značilnosti	ekspr., navadno s prilastkom	živáček – živý tvor, někdo žijící, živoucí	expr. (SSJČ)
lepotica – zelo lepa ženska	ekspr.	krasotinka – krasavice, zprav. útlá, drobná, jemná	expr., často iron. (SSJČ)
mrha – postaven ali sposoben člověk, zlasti ženska	ekspr.	mrška – potvůrka, šelma	expr. (SSJČ)

Vedle substantiv z tabulky v originále narazíme na mnoho slov, která jsou přeložena různými výrazy. Stejně jako u slova **tip**, kde se vyskytuje více překladů, dále například u slova **mulec** (ekspr. nedorasel fant, deček sploh – SSKJ), kdy se v překladu objevuje **mlad'och**, **smrad**, **soplák**, **spratek**, **pubert'ák** (pubertniški mulc) a v množném čísle **mulci** – **děcka**. Z těchto výrazů se ve vybraných slovnících, a to pouze v SSJČ, nachází citové hodnocení u slov **mlad'och** – expresivně, **smrad** – zhruběle a **spratek** – hanlivě.

Tabulka 2 Porovnání citového zabarvení u adherentně expresivních výrazů

Výraz v originále	Hodnocení citového zabarvení	Výraz v překladu	Hodnocení citového zabarvení
prebaviti – (s soglašanjem) sprejeti	ekspr.	strávit – duševně zpracovat; pochopit, snést	expr. (SSJČ)
ksantipa – zlobna, prepirljiva	slabš.	xantypa – zlá, hašteřivá žena	hanl. (SSČ)

(zakonska) žena			
korakati – ekspr. iti, stopati	ekspr.	maširovat – jít	expr. (SSJČ)
mleti – govoriti, pripovedovati	slabš.	mlít – expr. rychle a často nesrozumitelně mluvit; rychle něco odříkávat	expr. (SSJČ)
priklatiti se – priti sploh	slabš.	přihrnout se – hlučně, spěšně přijít	hanl. (SSJČ)
tuliti – glasno, zateglo zajokati	ekspr.	vřeštět – vydávat pronikavý, ječivý křik, zvuk vůbec	expr. (SSJČ)
pisniti (nobeden pisnil) – spregovoriti, reči	ekspr., navadno z nikalnico	pípat (nikdo ani nepípl) – (zprav. záp.) zcela málo promlouvat; mukat, dutat, hlesat	expr. (SSJČ)
požirati – pri svojem delovanju porabljati velike količine česa	ekspr.	požirat – pohlcovat	expr. (SSJČ)
čivkniti – reči, povedati	ekspr.	kviknout – pištět	expr. (SSJČ)
zleteti – zaradi močnega sunka, izgube opore prenehati biti na določenem mestu	ekspr.	vyletět – vykonat rychlý pohyb nahoru; vystoupit, vznést se; rychle vyběhnout	expr. (SSJČ)
dreti se – oglašati se z močnim, neprijetnim glasom	ekspr.	řvát – (o lidech) silně křičet	expr. (SSJČ)
zarežati se – s široko odprtimi usti se zelo glasno zasmejati	ekspr.	zařehtat se – (bujně, hlučně, nevázaně) se zasmát; zachechtat se, zařehnit se	expr. (SSJČ)
gobec – usta	nizko	huba – ústa jako část obličeje	zhrub. (SSJČ)
taca – noga, roka	slabš.	tlapa – (lidská) noha	expr. (SSJČ)

vol – neumen, nedomiseln človek	slabš.	vůl – hlupák	zhrub. (SSJČ)
osel – omejen, neumen človek	slabš.	osel – pošetilec, hlupák	expr. (SSJČ)
koza – neumna, domišljava ženska	slabš.	koza – žena, obvykle jako nadávka	hanl. (SNS)
joške – dojka, prsi	ekspr.	kozy – ženské prsy	zhrub. (SNS)
frklja – živahno nedoraslo dekle	ekspr.	žabka – sotva školou odrostlá dívka	expr. (SSČ)
kobila – ženska močne postave, navadno mlajša	nizko	kobyla – silná, hranatá žena	zhrub. (SSJČ)
mrha – postaven ali sposoben človek, zlasti ženska	ekspr.	mrška – potvůrka, šelma	expr. (SSJČ)
zmehčati – povzročiti, da postane kdo bolj prijazen, naklonjen	ekspr.	roztát – stát se vlídným, srdečným, změnit se (zpravidla v kladném smyslu)	expr. (SSJČ)
gniti – živetí v nedejavnosti, negibnosti	slabš.	hnít – žít v nečinnosti; zahálet	expr., často zhrub. (SSJČ)
izgubiti se – počasi, skoraj neopazno oditi	ekspr.	vypařit se – (o člověku) nenápadně odejít; zmizet, vytratit se	expr. (SSJČ)
kup (i) (keša) – velika količina, množina milijon (unih komarjev) ¹⁰⁷	ekspr., z rodilnikom ekspr., z rodilnikom	mraky – velký, hustý shluk	expr. (SSČ)
sod – <i>kako more biti tak sod = tako debel</i>	ekspr.	sud – tlustý, nemotorný a málo bystrý člověk, bečka	zhrub. (SSJČ)

¹⁰⁷ Mraky se v díle objevuje i například jako překlad pro ful (travarice) - mraky (kořalky).

privesek – kar je s čim povezano tako, da nima lastne pomembnosti, samostojnosti	ekspr.	přívěsek – vedlejší podřadná část nějakého celku	expr. (SSJČ)
(stara) baba – ženska, navadno starejša	slabš.	rachejtle – neupravená, ošklivá, odpuzující (zpravidla starší) žena	hanl. (SSJČ)
zrušiti – zaradi telesne, duševne prizadetosti preiti v ležeči, klečeči položaj	ekspr.	sesypat – svézt se (dolů), sesunout se	expr. (SSJČ)
zamoriti – s svojim govorjenjem, zahtevami povzročiti občutek neugodja, nejevolje	slabš.	otrávit – ztratit dobrou náladu, stát se znechuceným	expr. (SSJČ)

Téměř u všech výrazů ze zkoumaného vzorku je zvoleno stejné nebo přibližné citové zabarvení. Pouze u slova *pamž* (slabšalno) překladatel vybral vulgární výraz *parchant*. Citové zabarvení se tedy podle slovníků téměř shoduje. Musíme však vzít na vědomí, že slovníky u velkého množství slov neuvádějí všechny existující expresivní významy nebo citový příznak a tím pádem tyto výrazy nejsou zahrnuty ani v tabulce.

Překladatel v některých případech našel k jednomu slovinskému výrazu více českých ekvivalentů, jak již bylo řečeno u slova *mulec*. Z tabulky je jasné vidět, že například k slovinskému substantivu *tip* se dá použít až sedm českých výrazů, i když samozřejmě nemůžeme opominout samotný kontext, který je v tomto případě velmi důležitý. Podobně je využít slovinsky *grobijan*, kde se objevují překlady jako *mamlas* i *hrubián*, oba stejně citově zabarvené. Avšak stejně tak to funguje i obráceně. Například u českého slova *mraky* si lze povšimnout, že se překladatel rozhodl používat pouze jedno slovo pro výrazy *kupi*, *milijon* a *ful*.

Celkově překladatel použil ve velkém svou fantazii. Výrazy, které slovinština převzala z anglického jazyka, nahrazuje originálními deminutivy- *filing* – *náladička*, *folk* – *bandička*,

nebo neotřelým překladem „... vtis na to bejbo v leder džaketu.“ (Fužinski bluz, s. 12) – „...dojem na kočku v kožárně.“ (Fužinské blues, s. 11). V překladu se objevují i zajímavé překlady složenin – *sekret papir* – *hajzlpapír*, *gobcači* – *tlučhubové*, *olaguma* – *šprcguma*.

K dokončení porovnání expresivity je důležité porovnat překlad již zmiňovaného brněnského slangu. Ke všem výrazům a slovním spojením přidávám vysvětlení. K slovinským výrazům a spojením uvádím vrstvu a styl, pokud SSKJ nějaké udává.

Tabulka 3 Porovnání expresivity originálu s brněnskou hantýrkou

Výraz nebo spojení v originále	Vrstva, styl, citové zbarvení	Výraz v hantýrce	Význam slova nebo spojení v hantýrce
leto – čas dvanajstih mesecev	–	jařina	rok
žur – domača zabava	žarg.	spářka	pitka
štorija – zgodba, povest	pog.	storka	povídka, příběh, historka, pověst
tip – človek, oseba sploh	ekspr.	borec	chlapec, muž
režati se – s široko odprtimi usti se zelo glasno smejeti	ekspr.	lochčit se	smát se
batina – močen udarec	ekspr.	mlata	bití, výprask, rvačka, bitka, bitva, válka, boj
čik – cigareta	ekspr.	špinka	cigareta
otrok – človeški potomec v odnosu do staršev	-	kindoš	dítě
modrček – del ženskega spodnjega perila, ki pokriva dojke	-	šprnda	podprsenka
kravatelj (Opa za kravatelj.) – prijeti,	nižje pog., ekspr.	šlajfka (Chytl bych ho za šlajfku.)	kravata

zgrabiti koga za kravateljč			
zgodbica – manjšalnica od zgodba	ekspr.	skazka	pohádka, vymyšlená nepravdivá historka
mesečna – mesečna vozovnica	pog.	šalinkarta	průkazka městské hromadné dopravy
lokati – piti sploh	slabš.	glgat	pít
keš – gotovina	žarg.	love	peníze
tavžent – nedoločena večja količina; tisoč	nižje pog.	tác	tisíc
pička – ženska, zlasti mlada	vulg.	šmetyna	děvka
pesmica – manjšalnica od pesem	ekspr.	vál	věc, řeč, záležitost, píseň
kelnarica – natararica	nižje pog.	pinklica	číšnice

Na vybraných příkladech můžeme zaznamenat, že k výrazům brněnské hantýrky se pojí slova v originále, která se vyznačují citovým příznakem. Bez jakéhokoliv emocionálního hodnocení a vrstvy užívání z výběru slov se v SSKJ vyskytují pouze tři výrazy. Ve většině ostatních případů jsou výrazy expresivní. Jednou se objevuje výraz vulgární (*pička*), který koresponduje i s českým slovem (*děvka*).

5 Skubicovo dílo v kontextu současné slovinské literatury

5.1 Andrej E. Skubic

Andrej E. Skubic, slovinský spisovatel, překladatel a lingvista, se narodil 28. prosince 1967 v Lublani. Studoval anglistiku a slovenistiku na Filosofické fakultě v Lublani.¹⁰⁸

Za svůj první román *Grenki med (Hořký med)* z roku 1999 získal o rok později cenu Kresnik za nejlepší román roku. Za svůj druhý román *Fužinski bluz (Fužinské blues)* z roku 2001 byl nominován na stejnou cenu v roce 2002. Na podzim roku 2005 *Fužinski bluz* měl premiéru ve Slovinském národním divadle.¹⁰⁹

Mezi jeho další díla patří sbírka povídek *Norišnica (Blázinec)*, dále monografie z roku 2005 *Obrazi jezika*, která se zabývá sociologickým rozvrstvením jazyka. V roce 2006 vyšel jeho další román *Popkorn*, za který získal Župančičovu cenu.¹¹⁰ O tři roky později vydal další román *Lahko* a v roce 2011 opět získal cenu Kresnik za román *Koliko si moja?*

V roce 2009 Slovinské národní divadlo v Nové Gorici představilo Skubicovo první drama *Neskončni štetni dnevi*. Roku 2013 Slovinské divadlo pro mladé představilo další drama s názvem *Pavla nad prepadom*.¹¹¹

Ke Skubicovým překladům řadíme například román Flanna O'Briena *Tretji policaj* a dále román *Trainspotting* od Irvina Welshe, romány Jamese Kelmana, Jamese Joyce, Samuela Becketta a dalších.¹¹²

5.2 Slovinský román v devadesátých letech 20. století

V devadesátých letech 20. století postmodernismus¹¹³, který se pevně usadil ve Slovinsku v letech osmdesátých, pomalu začal ztrácet svou sílu. Někteří badatelé slovinského postmodernismu jako například J. Kos, T. Virk nebo M. Juvan zaznamenali úpad

¹⁰⁸ MALIČ, Tina. Andrej Skubic v letnicah. In: Gledališki list Slovenskega mladinskega gledališča [online]. Ljubljana, 2013 [cit. 2015-06-16]. ISSN 2232-2019. Dostupné z: http://www.veza.sigledal.org/media/Dokumenti/gledali-ki-listi/gl_pavla_net.pdf

¹⁰⁹ Andrej E. Skubic. MATEVC, Tamara, Gregor MATEVC a M STRELEC. SIGLEDAL.ORG: Portal slovenskega gledališča [online]. 2007, 16.6.2011 [cit. 2015-06-16]. Dostupné z: http://www.sigledal.org/geslo/Andrej_E._Skubic

¹¹⁰ Andrej E. Skubic. Portal slovenskih pisateljev [online]. 2015 [cit. 2015-06-16]. Dostupné z: <http://www.drustvopisateljiv.si/si/pisatelj/1146/detail.html>

¹¹¹ MALIČ, Tina. Andrej Skubic v letnicah. In: Gledališki list Slovenskega mladinskega gledališča [online]. Ljubljana, 2013 [cit. 2015-06-16]. ISSN 2232-2019. Dostupné z: http://www.veza.sigledal.org/media/Dokumenti/gledali-ki-listi/gl_pavla_net.pdf

¹¹² Andrej E. Skubic. Portal slovenskih pisateljev [online]. 2015 [cit. 2015-06-16]. Dostupné z: <http://www.drustvopisateljiv.si/si/pisatelj/1146/detail.html>

¹¹³ Problematice postmodernismu ve Slovinsku se věnoval například Tomo Virk.

postmodernismu uprostřed minulého desetiletí. Současně s úpadem poukázali na návrat románu k obnoveným tradičním modelům. Jako odlesk postmodernizmu se v románu objevila snaha psát žánrovou literaturu. Dnes v románu můžeme pozorovat různé stupně přítomnosti moderních i postmoderních postupů a žánrový synkretismus¹¹⁴. Současný slovinský román v devadesátých letech je spíše přeměněný tradiční román, který se tradičním románem inspiruje, jeho model upravují různé postmodernistické transformace, nejvíc již zmiňovaný žánrový synkretismus. Tradičnost slovinského románu v posledním desetiletí 20. století staví své základy na přehledném příběhu, smysluplných vztazích mezi literárními postavami a na jasném určení časoprostoru.¹¹⁵

V současném slovinském románu se projevil i rozkvět fantastických žánrů – antiutopický, hororový a obnovený historický román. Počet románů se v přirovnání s osmdesátými lety ve Slovinsku skoro třikrát zvětšil. Tím se zvětšil i zájem o romány. Kromě toho, že Slovinsko v devadesátých letech zažívalo rozkvět románu, stal se román i nejčastějším literárním druhem.¹¹⁶

5.3 Andrej E. Skubic, zařazení a homoerotika

Sosič řadí Andreje Skubice, konkrétně jeho dílo *Grenki med*, do žánru milostného románu. Autorka se zastavuje nad samotnou terminologií, kdy je podle ní těžké určit hranici mezi erotickým a milostným románem, jelikož se některé vlastnosti obou vzájemně prolínají. Vysoko sublimovaný prožitek je charakteristický pro milostný román, kdežto pro erotický román je typické, že převládají tělesné součásti lásky.¹¹⁷

Do díla *Grenki med* se vtiskává multikulturalismus. Právě díky postavám cizinců Skubic ukazuje pohled na současné dění ve Slovinsku z různých perspektiv. Skubic se snažil poukázat na jazykovou a sociální situaci. Odlišná jazyková příslušnost oddělila postavy do více skupin – rodáci – cizinci ve Slovinsku – cizinci ve Skotsku a v Anglii. Jazyk se projevuje mnohem více v díle *Fužinski bluz*, jak již bylo řečeno výše. Sám Skubic v rozhovoru tvrdí, že jenom u díla *Fužinski bluz* provedl jakýsi sociolingvistický experiment, kdy si dopředu

¹¹⁴ Termín žánrový synkretismus vysvětluje Sosič ve své knize *Robovi mreže, robovi jaza* (s. 58) jako sdružování více románových žánrů v rámci jednoho románu.

¹¹⁵ ZUPAN SOSIČ, Alojzija. *Zavetje zgodbe. Sodobni slovenski roman ob koncu stoletja*. Literarno-umetniško društvo Literatura, Ljubljana 2003. ISBN 961-6098-48-9, s. 46-47.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 54-55.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 138.

připravil kaleidoskop čtyř zcela odlišných lidí, u ostatních děl to tak nebylo.¹¹⁸ Jazyk v obou románech charakterizuje postavy.¹¹⁹

Sosič dále píše, že v současném slovinském románu budování národní identity vystřídal hledání své vlastní identity, která se rozevírá prostřednictvím příběhu a milostné tematiky. Společným faktorem nejnovějšího slovinského románu je nová emocionálnost, která je spojená se sexuální identitou, zkoumáním stereotypů mužskosti a ženskosti a způsobem či směrem citění, které barví román ironií, cynismem a parodií.¹²⁰

Ve spojitosti s hledáním identity se od roku 1990 do 2005 ve Slovinsku vydalo přibližně jedenáct románů s homosexuálními motivy a tři s homosexuální tematikou. Jedním románů s homosexuálními motivy je i román Andreje Skubice *Fužinski bluz*. V pěti ze zmiňovaných je přítomen lesbický motiv, ačkoliv jich je méně než motivů gayských. Lesbiectví zde funguje jako úkryt mladých před nespravedlivou heterosexuální.¹²¹

Nejvíce románů se se svou podobou homosexuála obrací proti heterosexuální normálnosti. Ve slovinských románech proti ní vede cesta i přes experiment – testování vlastní identity. Váže se na homosexuální zkušenost mladých literárních postav a je ohodnocena jako běžný zážitek nebo dočasný azyl před zklamáním z heterosexuální lásky. Taková láska v poslední kapitole v díle *Fužinski bluz* funguje jako uvolňovací ventil a prostor pro zkoumání vlastní sexuální identity. Lesbická scéna je důsledkem emocionální úzkosti, kdy se Janina snaží utěšit svou plakající kamarádku Dašu. Z hlazení se spontánně přejde k milování, ačkoliv si Janina stále klade otázky o smyslu svého počínání. Její strach před tím, aby se nikdo nedozvěděl tento zážitek, oslabuje smyslové potěšení a útěcha, že není lesba a že to celé neiniciovala ona sama. Obě dívky kvůli zklamání z heterosexuální lásky zakusí novou dimenzi sexuální identity, zároveň díky homosexualitě mezi sebou posílí své přátelské vztahy.¹²²

¹¹⁸ Andrej E. Skubic: pisatelj in prevajalec. HORVAT, Marjan. Mladina [online]. 2014 [cit. 2015-05-31]. Dostupné z: <http://www.mladina.si/158006/andrej-e-skubic/>

¹¹⁹ ZUPAN SOSIČ, 2003, s. 146-147.

¹²⁰ ZUPAN SOSIČ, Aloizija. *Robovi mreže, robovi jaza. Sodobni slovenski roman*. Študentska založba Litera, Maribor 2006. ISBN 961-6604-02-3, s. 8.

¹²¹ ZUPAN SOSIČ, 2006, s. 303-304.

¹²² ZUPAN SOSIČ, 2006, s. 322-324.

Závěr

V práci jsem úspěšně nahlédla pohledem obou autorů na expresivitu, také jsem uvedla, v čem se oba autoři shodují a v čem se naopak v názorech liší. Zároveň se mi podařilo poukázat na její velký výskyt v díle ve všech rozdělených částech. Krátce jsem nastínila široké rozvrstvení češtiny, jenž bylo nezbytné k pochopení překladu.

Dále jsem podle rozdělení Zimy provedla analýzu díla v překladu, kdy jsem narazila na několik problémů.

Zásadní poznatek, který vyplývá z analýzy, je takový, že kniha svou expresivitou výrazně převyšuje možnosti využitých slovníků. Obtížností, která se v rozboru projevila, je existence více expresivních významů od jednoho základního slova. I v tomto případě se ale bohužel často stává, že expresivní výrazy nestačí a původní význam je zcela odlišný. U některých takových výrazů je těžké odhadnout, který z nich je ten správný, zvláště pokud je význam vybraného rozhodující. Dalším problémem, na který jsem narazila, je přecházení některých slangů do spisovného jazyka, kde je těžké určit míru expresivity a vůbec v textu rozpoznat expresivní výrazy či spojení.

Překladaři se povedlo většinu z vybraných expresivních výrazů přeložit se stejným nebo přibližným citovým zabarvením. V tomto případě se rozhodně nepotvrdila teze Levého, že překladaři mají spíše sklony k neutralizaci a stírání výrazových tendencí originálu. V některých případech tomu bylo spíše naopak, kdy překladař použil vulgární nebo zhrubělé slovo namísto hanlivého a podobně.

Na závěr je třeba podotknout, že pro překladaře je velmi těžké odhadnout míru překladu expresivních výrazů a přeložit originál adekvátně k expresivitě originálu, zvláště pokud překládá podobný román jako již mnohokrát zmiňovaný a rozebíraný *Fužinski bluz*.

Vzhledem k tomu, že oba autoři, ze kterých jsem vycházela, primárně věnují pozornost spíše expresivitě výrazu, než celému kontextu, analýzu výrazů v překladu jsem zvolila i já. Do budoucna by bylo vhodné věnovat se právě více kontextové expresivitě v překladu, která však překračuje rozsah i obsah bakalářské práce, jelikož se jedná o jev, který by závisel na dalších rešerších a samostatném výzkumu.

Resumé

The main aim of the work was to compare the original with the translation from the perspective of expressivity.

I looked at the expressivity from different points of view of both authors. I also mentioned where the authors agree or differ in their opinions. I briefly outlined wide stratification of Czech, which was necessary for understanding the translation. I focused on possibilities and procedures which translators have when translating expressivity and also on what difficulties may occur.

The next practical part is based on utilization of knowledge from the first part of the work. I managed to point out large occurrence of all divided parts of expressivity in the work. I used expressions from the two parts of expressivity to compare the original with the translation. The main finding that emerges from the analysis is that the book by its expressivity is far beyond possibilities of chosen dictionaries. The translator translated most of the expressive words equally or in a very similar way. In this case, we can not definitely confirm the proposition of Levý that translators are more prone to neutralize and blur expressive tendencies of original. In some cases, it was rather the opposite, the translator used a vulgar word instead of pejorative and so on.

The last chapter is devoted to Andrej Skubic. The work includes basic information about the author and his classification into the context of Slovenian literature.

Glavni namen dela je bilo primerjati original s prevodom iz perspektive ekspresivnosti.

Pogledala sem na ekspresivnost iz različnih mnenj avtorjev. Omenila sem tudi kje se avtorja strinjata ali razlikujeta v svojih mnenjih. Kratko sem opisala široko stratifikacijo češčine, kar je bilo nujno za razumevanje prevoda. Usmerila sem se na možnosti in postopke, katere imajo prevajalci med prevajanjem ekspresivnosti in tudi na to, kakšne težave se lahko pojavijo.

Naslednji praktični del temelji na uporabi znanja iz prvega dela naloge. V delu mi je uspelo namigniti na velik pojav vseh razdeljenih delov ekspresivnosti. Uporabila sem izraze iz dveh delov ekspresivnosti da bi primerjala original s prevodom. Bistvena ugotovitev ki izhaja iz analize je, da knjiga s svojo ekspresivnostjo presega možnosti izbranih slovarjev. Prevajalec je prevedel večino ekspresivnih besed enako ali zelo podobno. V tem primeru gotovo ne moremo potrditi trditve, ki jo zastopa Levý, da so prevajalci bolj naklonjeni k

neutralizaciji in da brišejo ekspresivne tendence originala. V nekaterih premerih je bilo prej nasprotno, prevajalec je uporabil vulgarno besedo namesto slabšalne in tako naprej.

Zadnje poglavje je posvečeno Andreju Skubicu. Delo vključuje osnovne informacije o avtorju in njegovi uvrstitvi v kontekstu slovenske literature.

Seznam tabulek

Tabulka 1 Porovnání citového zbarvení v inherentně expresivních výrazech	40
Tabulka 2 Porovnání citového zbarvení u adherentně expresivních výrazů	42
Tabulka 3 Porovnání expresivity originálu s brněnskou hantýrkou.....	46

Seznam použité literatury

Seznam tištěné literatury

- BARTÁK, Jan a kol. *Encyklopedický slovník*. Odeon, Praha 1993. ISBN 80-207-0438-8.
- BEČKA, Josef. *Česká stylistika*. Academia, Praha 1992. ISBN 80-200-0020-8.
- ČERVENÁ, Vlasta a kol. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Academia, Praha 2005. ISBN 80-200-1347-4.
- DVORNÍK, Petr – KOPŘIVA, Pavel. *Velký slovník hantecu. Hantecko-český, česko-hantecový*. 3. vydání. Ft Records, Brno 2004.
- HUGO, Jan (ed.). *Slovník nespisovné češtiny. Argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. Maxdorf, Praha, 2006. ISBN 80-7345-086-0.
- LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Apostrof, Praha 2012. ISBN 978-80-87561-15-7.
- MŽOURKOVÁ, Hana. Interdialekty a slang v překladu (Nad překladem románu A. Skubice Fužinské blues). In *Preklad a tlmočenie 7. Sociokultúrne aspekty prekladu a tlmočenia: prítomnosť a budúcnosť*. Vyd. Univerzity Mateja Bela, Filologická fakulta, Banská Bystrica 2007, s. 253–262.
- NEDVĚDOVÁ, Milada a kol. Obecná čeština v překladu. In *Naše řeč* 1981, č. 2, s. 64. ISSN 0027-8203.
- OUŘEDNÍK, Patrik. *Šmírbuch jazyka českého. Slovník nekonvenční češtiny 1945-1989*. Paseka, Praha 2005. ISBN 80-7185-638-X.
- SGALL, Petr – HRONEK, Jiří. *Čeština bez příkras*. H+H, Praha 1992.
- SKUBIC, Andrej. *Fužinské blues*. Větrné mlýny, Brno 2004. ISBN 80-86907-00-7.
- SKUBIC, Andrej. *Fužinski bluz*. Študentska založba, Ljubljana 2001. ISBN 961-6356-63-1.
- STRSOGLAVEC, Đurđa. Še sreča, da je slovenščina (južno)slovanski jezik. In *Slovanstvo v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2010. ISBN 9789612373634.
- ŠNYTOVÁ, Jana. Expresivita originálu a překladu při překládání slovinské literatury do češtiny. In JENSTERLE DOLEŽALOVÁ, Alenka (ed.) *Vzájemným pohledem*. Národní knihovna České republiky – Slovanská knihovna. Praha 2011, s. 241. ISBN 978-80-7050-604-2.
- ZIMA, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině*. Rozpravy Čs. akademie věd, řada společenských věd, roč. 71, seš. 16, Praha 1961.

ZUPAN SOSIČ, Alojzija. *Robovi mreže, robovi jaza. Sodobni slovenski roman*. Študentska založba Litera, Maribor 2006. ISBN 961-6604-02-3.

ZUPAN SOSIČ, Alojzija. *Zavetje zgodbe. Sodobni slovenski roman ob koncu stoletja*. Literarno-umetniško društvo Literatura, Ljubljana 2003. ISBN 961-6098-48-9.

Seznam internetov

Andrej E. Skubic: pisatelj in prevajalec. HORVAT, Marjan. Mladina [online]. 2014 [cit. 2015-06-01]. Dostupné z: <http://www.mladina.si/158006/andrej-e-skubic/>

Andrej E. Skubic. MATEVC, Tamara, Gregor MATEVC a M STRELEC. SIGLEDAL.ORG: Portal slovenskega gledališča [online]. 2007, 16.6.2011 [cit. 2015-06-16]. Dostupné z: http://www.sigledal.org/geslo/Andrej_E_Skubic

Andrej E. Skubic. Portal slovenskih pisateljev [online]. 2015 [cit. 2015-06-16]. Dostupné z: <http://www.drustvopisateljev.si/si/pisatelji/1146/detail.html>

INŠTITUT ZA SLOVENSKI JEZIK FRANA RAMOVŠA ZRC SAZU. Slovar slovenskega knjižnega jezika [online]. 2000, 2014 [cit. 2015-06-01]. Dostupné z: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>

MALIČ, Tina. Andrej Skubic v letnicah. In: Gledališki list Slovenskega mladinskega gledališča [online]. Ljubljana, 2013 [cit. 2015-06-16]. ISSN 2232-2019. Dostupné z: http://www.veza.sigledal.org/media/Dokumenty/gledali-ki-listi/gl_pavla_net.pdf

ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ ČSAV. Slovník spisovného jazyka českého [online]. 2011 [cit. 2015-06-01]. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz/>